

**Emblemata = emblemes chrestienes et morales = sinne-
beelden streckende tot Christelicke bedenckinghe ende leere
der zedicheynt**

<https://hdl.handle.net/1874/31577>

Handwritten:
Handwritten:

EMBLEMATA

DOOR

ZACHARIAS HEYNS

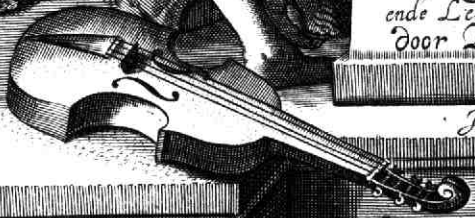
333.333

EMBLEMATA,
 Emblemas Chrestienes.
 et Morales.
 Sinne-Beelden

Streckende
 Tot Christelike Bedinckinge.
 ende Lieet der Zedicheyt
 door Zacharias Hejns!

J. Swelink fecit

TOT ROTTERDAM B

Peter van Waesberge

Soli Deo gloria.

Anno 1625.

Masce te ipsum.

Den vvel Edelen Gestrengben, vvijsen Voorstenighen Ioncker,
Ioban tho Rechteren ende Breden horst, Heere van Almelo, ge-
committeert by den hooch-mogenden Heeren Staten Generael.

Mijn Heer

Ik wete dat dese mijne *Emblemata* oft Sinne-
beelden, die ic V. E. opoffere ende toeeygene te
geringe sijn ten aensien van uwē persoone, ende
dat ic de gonste die V. E. my een tijt lang is toe-
dragende geweest, met wat waerdigers behoor-
de te gedencken: nochtans bemerct hebbende. V. E. aenge-
borene deucht, die het nieuwe hoe vvel kleyn (voornament-
lic 't gene streckende is tot Christeliicke bedenkingē) goet-
aerdichlic is aennemende: so hebbe ic my verstitout met dit
mijn geringe tot. V. E. te komen, gelic eenen armen arbey-
der (so Plutarchus seyt) by Artaxerces koning van Persē quam
ende hem te paerde sittende, te drincken gaf, 'twelc hy soo
aengenamelic heeft ontfangen als eenige geschencken die
hem oyt van groote Princen gesondē waren. neemt dan dat
ick ten aensien van. V. E. den arbeyder ben die water voor-
drage, ende V. E. (soot hem belieft) *Artaxerces*, also dat gelic
hy een gifte van kleynen waerde met danbaerheit aennam
V. E. desgelijx dit miin geringe niet versmade, hoe vvel groo-
ters vvaerdich, daer aen dan niet tvvijfelende, bidde God.

Miin Heer V. E. te vwillen verleen langdurige gesontheit
in't leven ende gerustheit in vermērige des staets.

V. E. Dienst-schuldige
Zacharias Heyns.

DEn omtreek, schijn-gestalt des lijfs en aensichts wese
Van *Zacbarias Heyns.*, aenschouwer ghy hier siet :
Sijn groot verstand en Gheeft, kont gh' in sijn Veersen
lesen,
In Poësy voor geen ander wijst noch vliedt.

W. B.

S O N.

SONNET,
Fait à la loyange de l'Auteur.

Zeuxe fust admirable en ses traiçts rouge-verds,
Amphon en ses tons, Archimede en nature,
Chrisippe, Hyparque, Euclide, en temps, nôbre & mesure,
Hermagore & Cornix en diçts, faconde & vers.
A ce coup tout a Heyns, qui en poinçts si divers,
Regle, par indivis, sa riche Architecture :
Il projecte, cimente & construiçt par joinçture,
Appuyant ses Corbeaux sur l'Oeil de l'univers.
Son spherique Bi-fruict reforme le Cherite,
Humecte le terroir de l'Ame plus sterile,
Et Amphitane à soy tire les bons Esprits.
I admire, & si faut il, (ò ! vray Cephisodote ;
Nepveu de Mnemosine) humer ton Antidote,
Sans ailleurs recourir qu'à tes doçtes Escrits.

B. BADDEL.

Au

Au Seigneur Zacharias Heyns.

SONNET.

A Mon advis se trompe cil qui cuide
Que tout soit dit & fait,
Si que l'envie lait
Tout accompli, sans y laisser rien vuide:
Car des esprits ta veille Castalide
Aseure fermement,
Maint art encor dormant
Estre assoupi, au sommeil fort stupide.
Tu l'as monstré, fay donc
Que ce soit or, si onc,
Que l'envieux à tout moins se resveille,
Bien peu te souciant
Du vilain, qui riant
Tousiours remord l'esprit qui point sommeille

D. D.

In

In Emblemata Zachariæ Heyns.

*Einſi ueniſte, cuius e calamo fluis
Suave, delicatum, amenum, melleum,
Et melle ſi quid eſt mero uſquam dulcius,*

*Poëma; præ quo nec Venus Cupidinum
Mater ueniſta, ipſæque nec ſunt Gratiæ
Gratiæ: quid hoc Heinſi? quid hoc? mens anſerem
Suave, cantillantibus uobis tocos
Modosque facere ludicros oloribus?
Quis uocæ carmen garrulâ picam ferat
Rude inſicetum, elumbe, culta uatium
Inobilem inter blaeterare numina?
Præſente Phæbo quis movere pollicem
Plectrumue geſtiat? leues aut tibiaſ
Inflare demens auſit? alter Marſyas
Audire qui nolit, gregi luâibrium
Debere docto uel Poëtarum capet.
Haud eſt proinde, haud eſt ut, in foſſam uelut
Cantherium, ſic in palæſtram me uoces:
Dubiam palæſtram me hercle plenamque alee
Periculoſæ, opinionis qua bonæ
Facere nimis proclive ſit proteruiam:
Citiusque laudem decoquas, quam compares.
Multi ſecunda queis loco tacentibus
Potioris literaturæ frui
Lucebat aurâ, more ſoricum, ſua
Se prodidere uoce, mentis indice
Tu, quem ſereno diuittis uenæ pater,*

Sacriſque

Sacrisque semper-virginum praeses chori,
Respectat orbe, labra cuius & stylum.
Liquore Musa pegaseio proluit :
Vita fugacis & caducea terminos.
Metaeque trans vigore vetus ignea,
Solertis ingeni, entheoque spiritu,
Rumore regiam secundo gloria
Viam capeffis, inserisque vatibus
Nomen celebre, oblivionis nec situ
Obliterandum, aut temporis rubigine.
Iam ne loquaces usque miremur manus,
Gestusve doctos, mimicasve Roscij
(Quo vera vivo dignitos Comediae,
Et invidendum, haud emulandum posteris,
Decus Quiritium theatro constitit)
Argutias, certare lecythis pares.
Suade canoris Tullianae, nos iubent:
Ornata dulcibus modis Emblemata :
Venusta, culta, dedala Emblemata, quibus
Utrumque praestas unus, Orchestra decus.
Picta tabella Roscium, versus patrem.
Styloque fluminis Latini Tullium.

Alerum.

Et facilem ducis resonanti carmine versum,
Nec pote quid modulis dulcius esse tuis.
Et numeris vita sapiens includis honesta.
Eruta de Sophiae dogmata rara penus.
Addis Apellea illecebras pictoris ab arte :
Ingenium Domini pagina quaeque refert.
Denique iucundis immisces seria, dulci.
Vale. quis punctum te omne tulisse neget?

IOHANNES KOCK.

Op d'Emblemata Zacharie Heyns.
Tweevoudich Sonnet.

Soo haest de wacker Oogh, siengreytich van natueren
Merct op een Sinne-beeldt spits vindichliick gesticht,
Sendt sy strax na't vernuft 'tbewerp met onderricht
Als bode des verstands, om in tgemoecht te vueren.
Derhalven heeft hier *Heins* heel konstich met figueren
Dit kostelieck gheschier Emblemten int ghesicht
Rijc-sinnichlic bedacht, d'uytbeelding soo verlicht
Dat weetlust haer gemoedt verquict tot elcker ueren.
By'tvelerley berooch Poeteliick gestelt
Heeft de verklaring oock zeer duydelic vermeldt.
'Tvernieuwt een Geestich Geest, 'tverfraeyt en sterct de vreughden,
'Tmaect rijcker van vernuft tgroeyt in subtiilheyt aen
VVanneer vut Sinne-beelt beduydt wort en verstaen
Met een bevalliicheyt den gront en 'tpit der deughden.
Men siet ooc menichmael dat in gemeyn verstandt
Der jonger sinnen teer, ende oude hersnen mede,
VVordt wel soo wel tbegrijp van dees sinrijcke zede
'Tgeheym van duystre Re-en in het gemoet geplant,
Veel eer door sulc subiect geswindichlic bewesen
Des menschen Geest tot deught, en van 'tquaet voort gestiert
Tot vromicheyt geloect, vervvecht en gemanierd,
Dan door vvijsloopich schrift oft door langduerich lesen,
Doch die siin konst betoont, geen prijsens en behoeft:
Elc yverc priist siinen Heer, het loon niet lang vertoest.
Den arbeyt die *Heins* hier heeft ingeleght tot leere,
Siin stoffen nutbaerheyt in 'tSinne-Choor versiert,
En vruchten van siin Breyn sinriickeliick geciert
de *Lauuwer Cranz* ten loon verdienen tziiner eere.

Godt en niet meer.

A. S M Y T E R S.

ZACHARIAS HEYNS.

Komt ingetogen Ziel, sचेpt Goddelijcke weelden,
Vyt *Heynsens* heylich Rijm, en Christeliicke beelden:
Gheen beelden, die't gemoed aenprickelen tot min,
En 't Godloos Outer voen van Venus de Goddin:
Maer ons gedachtenis van d' ydelheyt ontwarren,
En voeren onse Gheest verr' boven alle Sterren,
Tot dat hy 't Hemels smaect, gelic hy Hemelsch is,
En swijmt na Godes aerd, en sijn geliickenis.
My dunct ick bender al, ick sweef gants opghetoghen.
Op't aerdrijck was ic blind: hier krijgh ic open oogen.
Ic sie 'twarachtich-Heyl door *Zacharias* bril.
Beneden ist gevvoel: hier boven isset stil.

I. V. VONDELEN.

EE R.

EER-GHEDICHT,

VEel Boecken snoodt daer worden wtgegeven,
Die jonge li en bederven in den grondt:
En blafen op het heete vyer der sondt,
De deughtet schoon word wt het land' ghedreven:

Maer uwen Boeck, die ghy ons hebt beschreven,
O *Heyns* kloeck; en is foodanich niet:
De leucht wat goeds daer in leert ende siet:
Waer door u naem sal by de Vrome leven.

Of werelds Volc het Heylich dicht veracht,
Of Godloos Volc, met goede Schriften lacht,
De vroomme li'en die sullen u werc loven.

Daer sal een tijdt noch komen naer dees tydt,
Dat men de Deucht sal prijfen seer verblijdt.
De Schrijvers goed ontfangen loon hier boven.

Non est mortale quod opto.

Ala louange de Monsieur Zacharie Heyns.
tres-Elegant Poëte.

TU as, O docte, Heyns, par ton savoir sublime,
Chanté à nos neveux, tant en prose qu'en rime,
Maint excellent traité plein d'erudition,
Servant aux amateurs de bonne instruction.
Mais voici comme encor, avec les œuvres tiennes,
Tu y vas adjoustant les Emblemes Chrestiennes,
Oeuvre digne de toy, & qui excellemment,
Environne ton chef d'un Laurier triumpant.
Poursui, mon docte Heyns, ceste sainte carrière,
Et au monde aveuglé declare ta lumiere,
Poursui ce saint ouvrage en despit des pervers,
Et attens ton loyer du Dieu de l'Univers.

H. C O L E.

Neder-

Nederlanders lof aen Zacharias Heyns.

T'Verloopen vanden tijt veranderinge geeft
Aen alles dat in deef' verwoefte werelt leeft,
Voor al; by tijts verloop de Goddeliicke lichten
Door niiders duyvels volc verdonck'ren en verfwichten;
Betrachtinge tot God, oock wat tot fiins naems eer
Moet strecken, vliedt de Mensch, verandert al te seer,
door onversaden lust, van s'werelts schats na spooren,
Soo dat de goede treck tot God de Heer verlooren
By hem is, ia noch meer der wetenschappen lust
Van goede konsten, is in hem schier uytgeblust:
Soo haest hy 'tgoude stof voor 'twaerdichst had verheugen;
So haest de vvaerde deucht pas-cedel vvert geschreven,
de Heyl'ge vvetenschap als land-looperse most
Ontvviicken siin gebeer op'tylligt dat zy kost:
Beklageliicke zaeck! ia saeck om te beklagen,
dat vvaer ghy voormaels plagt een eeren kroon te dragen;
Als een Goddin geset in gulden Setel-stoel,
daer svwoegt nu misverstant, in onvruchtbaer gevvoel
Athenen mach ick vvel voor andre Steden noemen,
Daer in men heeft gehoort, het Heylichdom verdoemen
Van Iupins liefste soon, de Susters drymael dry
Al mede moesten voort, ay dulle raserny!
Doe *Priene* werd verstoort, en *Bias* vvech moest vlieden,
En ded' niet als siin volck, recht uvv's gesinde lieden,
Die tuyterliicke goet med dragen vvt de stadt,
Sprac d'innerlic besit is my den besten schat,
Ghy doet dat deucht en konst als balling moeten vviicken
Vyt dy, vvt Griecken, Room' vvt and're Koning-riicken,
Den

Den Hemel droeft daerom, doch ſijn genaed beſchiët
 Weer plaets, daer ſ'opgevoedet worden en verquiët,
 „ God is den goeden goet met dubbelde genaden,
 „ Hy ſtraft de ſulcke hart die ſijn genaed verſmaden,
 „ Onheylich is de menſch die t'helder licht verlieft,
 „ En ſalich die den glans voor duyſternis verkieft.
 „ Der kenniſſe licht doet ziel ende lijf verheugen
 „ Een onverlicht verſtant kan nergens niet toe deugen.
 „ Tverblinde Griecten land de wetenſchap uytkeert,
 Siet Neer-land, als Gods zeeg, die minnelijc aen veert,
 Die will' komt, eert, onthaelt, als d'Edonides plegen
 Den Bachus God te doen, om kriegen rijcken zegen,
 „ De Goden keeren haer tot d'yveraers oprecht,
 „ En ſoo't gemoet van dien, ſich ergens neycht oft hecht
 „ Tot d'een oft d'ander konſt, oft wetenſchap beſonder
 „ Daer ſtortenſe haer ſeeg' dan overvloedich onder.
 De dochter van Iupijn gewapende Goddin,
 Op wecſter des verſtands, geeft hen de wijs heyt in,
 De Muſen bruyn geogt, vooghdeſſen van het vloeyen
 Der beken Helicons, bevochten en beſproeyen
 Sulc Gode-lievend volc, met haerder borſten ſap,
 dat elc in kort opklimt den Berch van wetenſchap.
 „ Tloon volcht altiit de deucht die iemand ſchied ten goedē
 „ de Goden vullen op, met eer, deughtaem gemoeden,
 „ Want die hen dienſtbaer is die maken ſy verheucht,
 „ Sy koonen dubbel-voud een alderminſte deuchd.
 Mercurius, die woort en reden kan beleggen:
 dees Nederlanders maect geſchiët in tael en ſeggen,
 Behendich in bedriif, in ommegang beleeft,

Gheen

Geen stad hoe kleyn die is, geen plaets hoe slecht gelegen,
Off d'Hemel heeft aldaer gesonden sijnen zegen,
Wtwendich niet alleen, inwendich aldermeest,
In Goddelijcken dienst is yv'rich elcken Geest,
De liefd' des naesten word niet min ond'r hen gevonden.
Die rijck'lijck sijn begaest ontglippen geene stonden,
Om die behoeflich zyn, te redden in hun staet.
Lichamelijck gebrec word inden hoochsten graet
Verforcht, maer dat noch meer elck deuchtsaem mensch
moet prijsen,

Is datmen hoort al om 'tvolck krachtich onderwijfen,
Door Stemm' end' heyligh Schrift, in kennis tot den Heer.
Des' betrachtinge word by vele meer en meer
Door yverige lust gevoordert en gedreven,
Dies dag'lijcx zy ons veel heylsamen lessen geven,
In Prose en Rijm vervat : Doch onder vele moet
Men *Zacharias Heyns* vermits 'tseer prijs'lick goet
Zyn Penn' hier heeft gedaen in sulcke te beschrijven,
Om zynen even-mensch tot ware deugt te drijven,
Niet houden voor gering : maer stellen in't getal
Der gener dien 'tgerucht den Loff blaest over al,
De sulchy niet behoeft in geenen deel te wijcken,
Dan mach met vry ghemoet den Lauwer-krans door kijcken.

BARTIENS.

God is mijn heyl.

A

Aerde

*Aerde en Hemel sal vergaen,
Godes vvoord blyft eeuwvich staen.*

Al wat ter werelt is syn tijt heeft, 't sal vergaen,
't Gesternte vallen sal, geen ding en sal bestaen,
Gode woort, Gode heylich woort, in eeuwic-
heyt sal duren,

Is van begin geweest en scheidt noch t' allen urē,
Syn willen in het woord, 't woord in syn willē
leeft,

Door 't woord na synen wil ons 't licht gescha-
pen heeft:

Scheidt een reyn hert in my, o woord, myn God
en Heere,

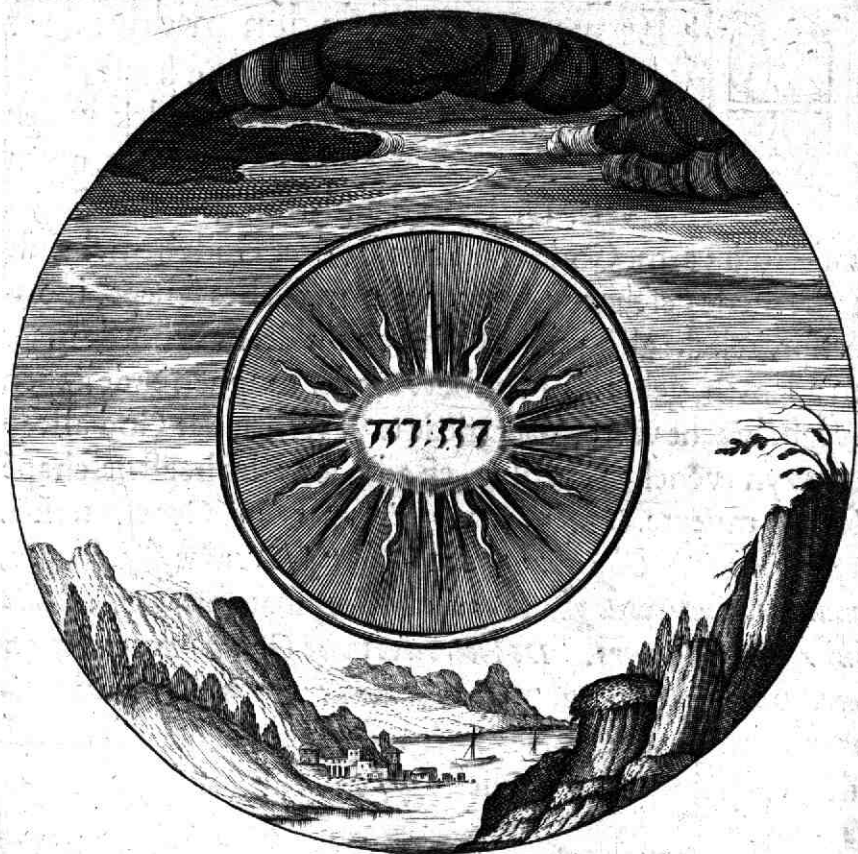
Op dat ick 'taerds verlaet en willich tot u keere.

*Nature peura : car prefix est son terme,
Mais de Dieu la parole à tousiours sera ferme.*

*Tout ce qu' au monde on voit un jour par les bouffines,
De Dieu, sera reduit à rien iniqu' aux racines,
Mais ce mot qui de mort les fouillen delivra,
Fust sans bout, est, & crée & sans finir vivra
La parole est au mot, & celle en luy premiere,
Selon son bon plaisir nous donna la lumiere:
Espure mon esprit ô Dieu, saint mot, grand roy,
Que quittant vanite, de cœur je tende à toy.*

Verbum

Verbum Dominij perstat in æternum.

Math 24 } 35. Hemel ende aerde sullen vergaen,
Marc 13 } 31. Maer myne woorden sullen niet vergaen;
Hemel ende aerde sullen vergaen,
Heb. I. II. Maer ghy Heere blyft.

} 35. *Le ciel & la terre passeront,*
} 31. *Mais mes paroles ne passeront point,*
La terre & les Cieux periront,
Mais toy Seigneur es permanent.

W T L E G G I N G H E.

Et werctuyg ende den middel daer door God alle dingen geschapen heeft, is alleen dat almachtich Woord, 'twelck in den beginne by God was, Ia God selfs. Io. i. cap. i. 2. vers. Dit woord andersins genaemt Godes wil, Godes arm, Godes wijs heydt, daer Godt hemel ende aerde mede geschapen heeft, ende noch alles schept, is onwtsprekelick: alsoo dat d'Hebréen tot desen woorde maer en ademen, gelijc als H onbeweegder tonghen ende lippen wtghebracht wert, daer mede te bewijfen dat God alleen met zyn wencken, willen, en ademen alles heeft geschapen sonder moeyte. Hy sprac, ende alles was daer. Genesis 1. en 2. Psal. 33. en 104. Ghy laet uyt uwe adem, so worden sy geschapen, ende vernieuwet de ghestalte der aerden. Daer beneven, Esaias int 40. c. 28. vers. De Heere d'eevige Godt die de eynden der aerden heeft gheschapen, vord niet moede noch mat, zyn verstant is ongrondelijc. Waer over S. de Bartas in synen derden dagh der scheppinge seer heerlick feyt.

*Ceste puissante voix, qui l'univers bastit,
Encor, Encor sans cesse ici bas retentit :
Ceste voix d'an en an, le monde renouvelle :
Et rien ne naist, ne vit, ne croist q'uen vertu d'elle.*

Dit crachtig hooge woord, d'aerd alles in bestaet,
Noch syn geluyt doorgaens op aerden hooren laet :
Dees stem van laet tot laet vernieut des werelts leven,
Al t'gene groeyt en bloeyt moet sy den wasdom geven.

Alsoo

VVTLEGGINGHE.

Alsoo dat soo God noch hedens daegs dat woord niet en sprake daer mede hy alle dingh int wesen houdt, draeght, voedt en noch dagelijcx schept, soo viel alle ding weder in eenen oogeblic in zynen niet. Ia soo God zyn levendichmakende, wesentlick, almachtich woord weder uyt alle schepselen na sick toog, gelijk de Sonne haren schyn, als zy onder gaet, soo konder niet in een wesen bestaen ende alles moest weder inder affchen ende zynen Niet vallen, want dat woordt is aller dingen ding, alle wesen, vvesen, &c. Daer inne alles meer is bestaende en is als in sick selfs, ghelijc Ioannes getuygt int 1. cap. 3. 4. vers.

Alle dinghen zijn door dat selve vvoord ghemaect, ende sonder dat selve en is niets ghemaect, van dat ghemaect is.

In den selven vvas het lerven, ende het lerven vvas het licht der Menschen.

Alsoo kan, ende sal, volghens de H. Schriftuere, de vverelt vergaen, maer de Heere blijft eeuvelick, ende derhalven ghestadich aen te roepen ende te bidden is.

*D'een gèdaente in d'ander keert,
De stoff vermindert noch vermeer.*

Van d'eerste stoff vermenght met levendighe
krachten,
Die al de wyse meest de siel des werelts achten,
Gans niet vermindert word, noch word oock
niet vermeer,
Maer doorgaens d'een ghedaente in d'andere
verkeert:
Ghelijck een doode paert veel wormen uyt sal
geven,
Die soo verandert uyt syn stof en krachte levē,
Der nachte-galen aes van levendige stoff,
Die dan so kleyn vol geests verkonden's Hee-
ren loff.

De la matiere rien n'escoule,
Ains ne change que de moule.

*L'Estoffe seul-second de la machine ronde,
Comble d'esprits subtils, qu'on dit l'ame du monde
Mue en mille façons, sans que le corps des corps
Perde ny gaigne rien, soit dedans, soit de hors :
Si que d'un cheval mort la Nature façonne
Freslons & vers sans nombre, & tant d'esprits redonne,
Dont puis les rossignols prenans refection,
Dieu loüent & Nature en sa perfection.*

Omnia

Omnia mutantur, Nihil interit.

Eccl. 1. c. 4.

Het een geslacht vergaet het ander komt,
doch d'aerde blyft.

*Une generation passe, & l'autre generation vient:
mais la terre demeure toujours.*

D'eerste

W T L E G G I N G H E

D'Eerste stoffe doorknocht met eē be-
vveginge diemen des werelts geest noemt , is
onverganckelic, dewyle sy van niet ghemaect
is, ende niet tot geen niet can ghebrocht vvor-
den, ghelyck Perſius ſeyt.

Ex nihilo nihil, in nihilum nil poſſe reuertj.

Waer vvt na de nature ooc ſoude moeten volgen, dat van
niet ooc niet can gemaect vworden, vvant (ſoo Ariſt. ſeyt)
deſe voorſtellingen, van niet iet te connen maken, heeft al-
le Philoſophen verbaest ghemaect : Maer vvy moeten dit
ſoberlic ende met onderscheyt verſtaen, vvant het ſcheppen
ende van Niet iet voort te brengen , comt alleen de onuyt-
ſprekelicke almachticheyt Godes toe, gaende de nature ver-
de te boven, gelyc *Lactantius* in zyn derde boec ſeyt. Doch
ſoo is de ſelve ſtoff veranderlic , genegen zynde om alle ge-
daenten aen te nemen ſonder haer ſelfs verminderinge , ge-
lijc een klomp vvas daer men een zegel in druct , daer van
het fatſoen blyft, tot datter vvedereen ander ſignet ingeſtelt
vvort die de voorgaende gheſtalteniſſe verdriift ſonder ver-
minderinghe van 't ſelve vvas , alſoo dat geliick de Philoſo-
phen ſegghen.

*Ortus unius alterius eſt interitus.
Unius interitus ortus eſt alterius.*

Het baren van d'een 't verderf des anders is,
Ende alſo het tegendeel. Waer over *Ovidius in Metam.* ſeyt,
Nec

VVTLEGGINGHE.

*Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras,
Nec perit in toto quicquam, zubi credite, mundo
Sed variat, faciemque novat nascique vocatur
Incipere esse aliud, quam quod fuit ante: moriq;
Desinere illud idem.*

Geen dingh en sal in syn gestalt beftaen,
Natura doch vernieuwing toegedaen,
D'een wesen staegh een ander doet aenvaerden :
Hier en vergaert gans geen ding op der aerden,
Noch in de locht : alleenlijck tgestalt
Doort baren in een ander vorme valt, ende volgens dien;

*Gene menich ster ven noems
Maer veranderinghen acht.
Want Natuer als onbeschroemt
Scheyd en deelt des levens cracht.*

Dese cracht des levens, namentlijk den verknochten Geest, werdt
verscheydelijck in alle veranderingen van gedaente na de verscheyde
menghinghe, sonder nochtans te scheyden vande stoffe die niet ver-
mindert, maer oneyndelycke gestalte voort brengt, als van een doo-
de paert comende hondert duysent wormen, synde daer in honderdt
duysent Geesten van levende cracht ende gevoelē, waer uyt te mer-
ken is dat den Geest nimmer vande stoffe scheyt, ende 100000 wor-
men wordende het voedsel van een Nachte-gael worden 10000
Geesten in een Geest gevoecht, gelyck sy maer een waren geducen-
de het leven van 't paert, alsoo dat desen Geest is verdeelyck in oneyn-
delyckheyt sonder te scheyden vande stoffe, welcke stoffe verknocht
met den Gheest niet eyndigen kan, ten ware dat het woord, dat haer
twesen uyt niet gegeven heeft haer weder vernietichde.

*De Dryvuldicheyt en sluyt
d'Encke eenicheyt niet uyt.*

Siet met wat teecken d'een wy hier voor oogen
stellen,
De wortel van't getal die wy met dry versellen,
Een synde gheen ghetal, dry d'eerste tal ghe-
noemt,
Dal tal en ontal in liefstallich samen komt :
God Vader Soon en Gheest hier mede wy ver-
thoonen,
Een eeuwich eenich Godt hoe wel doch dry
Persoonan,
Van aenbegingheweest door Godts besloten
raet,
Een Godtheydt die den mensch niet t'onder-
gronden staet.

*La Trinité de l'unité
n'exclut la Simplicité.*

*Voy comme d'unité je parais la figure
Racine de tout nombre, en sa triple ioincture,
L'un n'estant nombre aucun, trois le premier estant,
Oute nombre & non nombre entre amoureuxment
Marque de Trinité, figurant trois colomnes
Pere, fils saint esprit, un Dieu de trois personnes,
qui comprendre on ne peut, & dont la deité
Subsist heureusement de toute eternité.*

Trinitas

Trinitas vnitatis Simpliciter non excludit.

1. Ioh. 5. 7.

Dry zijnder die getuygenisse geven in den Hemel de Vader het woord ende den Heyligen Geest en de dry zijn een.

Ily en a trois qui donnent tesmoignage au ciel, le Pere, la parole, & le saint esprit, & ces trois sont un.

DE Goddelijcke Poët *Bartas* van een of-
te eenich sprekende noemtse *Racine de tout nom-
bre & de l'infinite*, de wortel vant ghetal ende
oneyndelijckheyt, om dat alle tal 'tſy groot off
kleyn van een voort comt ende een ghetal dat ontallick is,
niet anders is als vermenichvuldighde eenicheden, daer by
ſeyt hy *les delices d'amour*, der liefden ſoeticheyt, om dat het
by ſic ſelfs beſtaet ende geen m'ed-geſel begeert buyten het
eerſte tal. Van de dry ſprekende, ſeyt hy, *frere aifne des ompars,
propre au grand Roy des Rois, ou le nombre & non nombre amou-
reusement entre, Nombre cheri de Dieu*, des ompars eerſte Soon
die Godes weſen melt, daer talen ontal in liefſtallich komen
t'ſamen, ghetal van God bemint. De treffelyckſte Reken-
meesters ſyn oock van meninge dat de dry het eerſte tal ſy:
Want de Pitagoriſche noemden d'een noch de twee gheen
tal maer wortelen ende oorsprongen der ſelver, gelyck dan
Zaratas Pythagoris meeſter, d'een de Vader de twee de moe-
der van 't getal noemde, ſijnde dan d'een ende de twee wor-
telen ende de dry het eerſte ghetal konnen van den anderen
niet uyt-gheloten worden ende blyven eenich hier mede
vyt-beeldende de Heylighe Dryvuldicheyt ſegghe ick met
Meeſter Willem Bartiens.

I. Beſtaet in ſyn gheheel,

I. En heeft gheen tellens deel,

Noch heeft een alſulcke kracht

Dat noyt tal, ſoo vele vracht:

Vader Soon en Heylich Gheest,

Eenich God is, werct doch meeſt,

Onse Salicheyt door een,
Heer maect ons dat een ghemeen.

Ende alsoo doch dese Godheyt ofte Heylige Dryvuldicheyt ongrondelijk is, ten sy dan den Heylighe Gheest ons die openbare, ghelijck Bernardus in syn derde Sermoen op het hooghe liedt seyt, *Trinitatis seu Divinitatis arcana nec ab angelis, nec hominibus, Nisi spiritu Sancto reuelante, agnoscitur.* belluyte ick met den Godvruchtigen. *Bartas* seggende.

*Or ceste Trinité, pour plus ne m'empescher,
J'aime plus mille fois adorer, qu'espulcher.*

Nu dees Dryvuldicheyt wil liever duysend-malen,
met yver bidden aen, als door 't diep gronden dwalen,

Gedenckende de treffelijcke spreucke, *Taciti de Moribus germ.*

Sanctius & reverentius esse de Deo credere quam scire. Ut pore qui (teste Augustino) melius scitur nesciendo.

Heyliger en eerbiediger te syn van God teghelooven als te weten, dewijle hy (na de getuyghenisse Augustinij) beter word gekent in sobere onwetenheyt.

*t' Zoet zuyver Dal, Peneans Steed,
Noyt vande vindingen hinder leed.*

Tempe wel t'isoetste dal datme in de weereldt
vond,
Noyt onder 'tstuer ghewelt der felle winden
stond,
Daer sachmen menich mensch eendrachtich sa-
men rusten,
Haer sinnen en gemoet vermaken en verlusté :
Een voor-beeld vande Kerck, waer inne me-
nich mensch
Geruster van gemoet sou levé na syn wensch,
VVaer't dat veel dienaers selfs in Godes woord
te melden.
Door eersuchts snoode windt de selve niet on-
stelden.

*De Penée ne fust onques l'onde ni plaine
Agitée d'orage : ains de douceur est pleine.*

*Tempe le Paradis de ce vaste univers
Onques ne fut trouble des orageus revers.
La les Cohabitans se trouvent sans envie,
Concordans, sans disput ou quelque facherie :
De beglise un tableau, ou chacun a bon droit
Plus de contentement d'esprit receveroit,
Si mesme les pasteurs de leur vent d'arrogance
Ne mirent ce saint lieu en telle decadence.*

Non

Non Zephyris agitata Tempe.

Pfal. 133.

Siet hoe fijn ende lieffick is het dat Broeders
endrachtich by elckanderen wonen.

Voici, ô que c'est bonne chose, & souhaitable que freres habitent en bonne paix & concorde ensemble.

Het

W T L E G G I N G H E.

Et dal Tempe ligghende tuffchen Olijmpum ende Oſſam d'alderhoochſte Bergen Theſſalie is (na de beſchrijvinghe Abrahamj Ortely) uyt der naturen de ghenoechelijckſte Plaetſe die te vinden is, waſſchende daer vele klimopende wrange die de boomen ende Klippē bekleeden als Prielen, daer in men voor der Sonnen hitte ende alle winden bevrijt is, ende de reysende Luyden vermoeyt ſijnde, haer als in een Herberge ververſchen, midden door het dal loopt de Reviere Penens, als Olije voort-glyende, allenthalven belommert met boomen aen de kanten, ſoo dat de luyden die daer te Schepen ſpelen varen mede van de hitte der Sonnen bevrijdt ſijn. Wijders ſijn daer menichte van Fonteynen, oock vele koude ende koele Becken die (gelijck men bevonden heeft) ſeer gefont ende krachtich ſijn voor ongeſtelde lichamen, hier benevens hoortmē daer menigerley gefangh der vogelen die door haer ſoet geluyt den reysenden man alle ſorge ende hert-ſweer vergeten doen, daer komen d'aenwoonders dickwils by elck anderen, eten, drincken ende handelen met vreuchden in eendracht, na dat ſy hare Sacrificien volbracht hebben, ſijnde de ſelve plaetſe louj roege-eygent, ghelijck dan daer ſijnen Tempel ende Altaer te vinden was. Na deſe Valleye die te recht wort genoemt het vermaeck Theſſalie *Virgilius* alle Luſt-plaetſen is noemende, gelijk 2. Georg.

Spelunca, vivique lacus ac frigida Tempe.

Dat is Speluncken, levendige vloedē ende koele Tempe

VV T L E G G I N G H E.

pe hier van schrijft mede Stabo int 7. ende 8. Boeck, Plinius
in't 8. Boeck 4. Cap. &c.

Dit vermakelijk dal stellen wy tot een Voor-beeld der
Kercken, dewijle de Kercke Godes daer inne de Christe-
nen versamen ende als Broeders by den anderen komen om
God te bidden en te loven, in sic selfs genoechelijcke plaet-
se behoort ende soude wesen verquickende ghemoet ende
ziele ter Salicheyt, waert het sake dat de klimop ende wran-
ghe die daer is groeyende doorgaens strecte om den ver-
moeyden te ververschen: Maer leyder! men vind hedens
daegs by vele Leeraers (van de vrome spreke ick niet) klim-
op tot eygen bate, ende sulcken herden wrange in't herte,
d'een den anderen weder-strevende ende met 'tis ten is be-
vechtende, dat de plaetse die d'alder-ghenoechelijckste be-
hoorde te wesen, door des eersuchts snoode wind aen alle
syden so onstelt word, dat de vermakelijcke vergaderingē,
daer inne de Psalmende stemme 'tsoet gesang der Vogelen
verde te boven gaen, niet alleen verstoort worden: Maer
by na te niete gaen gelijk de heden-daechsche ervarentheyt
betuycht. God geve dat de Wortel van alle oneenicheden
beneven de schadelijcke eersucht eenmael soo ghedempt
werde, dat de Kercke te recht by het vermaeckelijckste dal
vergeleken mach worden.

*Het Steenen huys is Menschen vverck,
Het nederich herte is Christen Kerck.*

De Kercke die van steē, Kalc, yser ende hout,
Tot welstant vandē staet is uysterlijc gebout,
Is Christi Kercke niet noch trechte Huys des
Heeren,

Hoe wel men theylich woord daer hooren kan
enleeren :

Maer elck ootmoedich hert dat sich daer in
begheeft,

Crucy Christi nemende aē, en na syn woor-
den leeft

Syn Broers in nedricheyt voorgaende ten ex-
empel,

Is Godes eyghen Huys en Christi eygen Tem-
pel.

Non point le Bastiment pierieux, fait de main d'hōme,
Mais le coeur abatu est & qu'esglise on nomme.

*Le Temple exterieur fait de pierre & de bois,
Pour affermir l'estat des monarques & loix,
Proprement on ne peut nommer la vraye Esglise,
Quoy quaux hommes allez on y evangelise,
Le lumignon fumant, l'humble, le cœur contrit,
Glorifiant son Dieu, Pere fils, saint esprit,
Qui sa noirceur deteste, & la grace contemple,
Certes seul du saint est la maison & le Temple.*

Templum

Templum Christi cor hominis.

1. Cor. 3. 16. Weet ghy niet dat ghy Godes Tempel zyt en-
de dat den Geest Godes in u woont.

*Ne savez vous pas que vous estes le Temple de
Dieu, & que l'esprit de Dieu habite en vous?*

C 2

Paulus

W T L E G G I N G H E.

PAulus in den 2. Brief tot de Corinthē in 6. Cap. seyt, *v*at gelyckenisse heeft den Tempel Godes met den Afgoden, *v*vant ghy syt den Tempel des levendigen Gods gelijk God geseyt heeft. Ick sal in hun *v*voonen ende *v*vandelen. ende sal haer God *v*vesen en sy sullen myn volc syn. Nu soo begeert Godes Geest een ootmoedich herte tot syn rust-plaetse ende geenē uyerlijckē schyn, of na bootsinge der geveynsde Phariseen, die de *v*voorsittinghe in de Maeltijden ende *v*voor-ghestoelten in de *v*vergaderingen begeerden, gaerne op de Meriten gegroet *v*verden ende *v*vande menschen Rabbj genaemt. *M*ath 23. 6. 7. Want tot dese seyde Christus, *v*voorvvaer de Tollenaers ende Hoeren sullen u *v*voorgaen int Coningrycke Godes. *M*at. 21. 30. Wijders ghy syt die u rechtvaardicht *v*voor de menschen: Maer God kent *v*vve herten *v*vant *v*vpat hooge is *v*voor de menschen dat is een grouvvel *v*voor God. *I*o. 15. 22. Hier dient ons tot een Voor-beeld het *E*vange. luce in't 18. Cap. *V*ande Phariseen ende de Tollenaer, daer inne genoechsaem te speuren is, dat niet het uyerlijck maer het innerlijck ghemoet den Heere is behagende, derhalven staet ons te trachten dat wy mogen seggen met den Christelijcken Poët.

Sacratum gerimus tibi Jesu in corde sacellum.

Haud alia recipi, visque potesue domo

Vastarij hoc templum prohibe mitissime Christe.

Pedarj sedem neū patiare tuam.

A Heere Iesu wy in thert een Tempel dragen
In eenich ander huys sचेpt ghy doch geen behagen:
Dat desen Tempel dan verblyve tot in't end,
Gedoogt niet dat u stoel wert eenichsins geschent.

Gelijck

Gelyck dan ooc de Godvruchtigen *Bartas* in syne twee
de weke 3. dach feyt.

Christ sera mon exemple,

Son esprit mon esprit, & ie seray son Temple.

Christ sal myn Voorbeeld sijn ick volgen sal sijn ze
Sijn Geest mijn Geest sal sijn ende ick sijn Tempel me.

Niet tegenstaende soo is d uytterlycke Kercke hoochnoodich om
de ingestelde rust-daghen tot Godes eeren te vieren gelyck seer heer-
lyck den selven Poët feyt in den 7. Dach der eerster weken,

Dieu veut qu'en certain lieu on s'assemble ce iour,
pour de son nom apprendre & la crainte & l'amour,

Il veut que l'a dedans le ministre fidele

De l'os des Saints escrits arrache la mouëlle :

Et nous face toucher, comme au doigt, les secrets

Cachez sous le bandeau des oracles sacrez :

Car bien que la leçon des deux plus saintes pages,

Fait entre murs privez, esmeuve noz courages :

La doctrine qui part d'une diserte voix

Sans doute a beaucoup plus d'efficace & de poids :

Il veut que l'a dedans, comme à l'enuy des Anges,

Nous faisons retentir ses diuines loüanges,
Pour l'hommage, & le fief des biens que nous tenons

En sa riche directe. &c.

God wil men op dien dach ter Kercken komen tsaem,

Om leeren vrees en liefde van synen heyl'gen naem,

Dat syne Dienaers daer, tot mindering der fonden,

't Merck van syn heylich woord ons trouwelyck vermonden,

uytleggende den Text, alsoo dat ons verstand

Van 't geen verholen is, mach worden ingeplant.

Vant hoe wel Godes woord geleert oft Voor-gelesen.

Alleenlyck binnens hyns ons troostelyck mach wesen,

Het geen in 't openbaer geleert word met verdacht

Is van veel meer gewichts, heeft al veel grooter kracht,

Hy wil dat wy aldaer ons stemmen lieflijck dwingen.

En synen loff om strijt als met syn Eng'len singen,

Om hem te dancken voor syn uytgedeelde göct,

'twelck hy soo mildelyck ons als een Leen-heer doet, &c.

*Soo wie my eere sikk selfs bedriegt,
't Hert is geveynst, myn tonge liegt.*

De kort gheveerde Struys verthoont hem aller
wegen,
Syn vleugelsuytgespreyt als of hy waer genegē
Te vliegen door de locht, doch synde dus ge-
stelt,
Verlaet het aerdryc niet, maer blyft in't vlac-
ke velt: (ken,
Also de Gleyfenaers, gaen Huygende ter Kerc-
Met eenen heyl'gen schyn verthoonende hare
wercken,
De mond liefstallich spreect, maer 'therte al an-
ders meent,
En blyven vast in't aerds, verkleunt, verstijft,
versteent.

Bien est deceu, celuy qui me reuere,
Faux est mon Cœur, ma langue mensongere.

*t Austruche court aislé, leger digere-fer,
Se monstre comme prest à voltiger en l'air,
Ou se guinder en haut; mais vainement se peine
Demeurant sur, le sec de la deserte plaine:
Le trougneux Hypocrite est tel que cest Oiseau:
Car comme sans voler, il vole, & d'un roseau
Il fait rocher de Foy, aussi son imposture
Bas croupit, & demeure impur en sa droiciture.*

Frustra

Frustra me Colunt.

Syrach 1, 36. Siet toe, dat u vreesse Godes geen huychelrye en sy, ende en dienet hem niet met valscher herten.

Ne sois point desobeissant à la crainte de Dieu, estant indigent: & ne t'approche point de luy avec un cœur double.

De

W T L E G G I N G H E.

DE Struys uytspreyende syne vleugels ende schoone Pluymen verthoont hem heerlyck als oft hy vlieghe wilde ende nochtans licht hem van der aerden niet op, hier inne slachtende de Huyghelaers, die met een uysterlijcken schyn groote heylicheyt verthoonen maer het gemoet heel anders is, want daer is allenthalven enckel bedriegerye onder hen ende door bedriegerye willen sy my niet kennen, spreeckt de Heere. Ier. 9.6. Daerom seyt Gregorius in syne Mor. Wel Hypocrita in deo delectari non potest.

De Gleyfenaer kan sikk in God niet verheugen.

Vult scire diuina eloqui, nec tamen facere, vult recte loqui nec tamen viuere. Sanctus esse non appetit, sed vocari. Greg.

Wil de Goddelycke spreucken weten maer niet daer na doen, wil recht spreken, maer niet daer na leven.

Soeckt niet heylich te wesen, maer alleenliick heylich genaemt te worden. Waer over Chriost. op Mat. 7. Cap. Haer bestraffende, seyt.

Hypocryta, si bonum est bonum esse, ut quid vis apparere, quod non vis esse? si malum est malum esse, ut quid vis esse, quod non vis apparere? melius est bonum esse, si malum est, malum apparere, penes malum esse: ergo aut appare quod es, aut esto quod appares.

Ghy Huychelaer, ist goet goet syn, waerom wilt ghy schynen te wesen 'tgene ghy niet syn wilt? ist quaet, quaet syn,

VVTLEGGINGHE.

Syn, waer om wilt ghy syn tghene ghy niet wilt schijnen?
tis beter goet sijn, soo't quaet is, quaet te schijnen, noch erger
iffet quaet syn: derhalven of toont te wesen 'tgene ghy sijt,
oft sijt 'tgene ghy schijnt te wesen, want ghelijck August.
seyt op den 63. Psal.

*Simulata equitas, non equitas est, sed duplex iniquitas.
Quia iniquitas est, est simulatio.*

De geveynsde rechtvaerdicheyt is geen rechtvaerdicheyt,
maer dobbele onrechtveerdicheydt, want het is onrecht-
vaerdicheyt ende geveynstheyt. Dese Huyghelrije ofte ge-
veynstheyt beschrijft. G. de Montenay met dese Vaerskens.

*La langue aux mains & le cœur loing d'erriere,
d'Hypocrisie est la droite peinture,
Elle se duit par sa douce maniere,
Et rit, mordant, la simple creature:
Or Christ apprend' en la sainte Escriture,
Que rien ne sert la langue sans le cœur,
Dont l'Hypocrite à poure couverture,
Dien clair-voyant rend moqué le moqueur.*

DAT 18.

Met tong in d'hand ende achter rugge 'thert,
Huychelerij recht afgebeeldet wert,
Haer wesen soet kan menich mensch verleyen,
d'Onnoosse bijt, al lachende met vleyen:
Nu Christus leert ons, sprekende daer van,
Dat zonder thert de tongh niet baten kan.
De Gleysenaer sich qualijck kan bedecken,
Gods alsfende Oogh den spotter doet begecken.

D

Christj

*Christij leven en de daet
Syn navolgers komt te baet.*

Die de medoghentheydt d'eentreckingh en de
kracht
Des Sons en Sonne-bloms wel aen te merckē
tracht,
De Bloeme na de Son fiet wendē ende schicken,
De Son haer wederom verheugen en verquic-
ken:
Soo moet de mensche med' oock daglyckx
sijn bereyt
Om volghen 'slevens licht en sijn gherechtic-
heyt.
VVaer mede wy bestraelt oock eyndelycken
meugen
Ontloken als een Bloem ons inden Gheest ver-
heugen.

Du fils grand de L'ancien la paix & sainte vie,
Est la sante aux Chrestiens qui de mort les desvie.

*L'œil qui veut contempler l'estroicte sympathie
Du frere de la lune & la belle Clytie,
Voye les tour-tourner, & comme ce Doré
Mignotte sa dorée, & d'elle est adoré.
Qui veut estre Chrestien, dechasse l'amertume
De nature, & à Christ se renge, & s'accoustume:
Car tel, plus excellent, qu'un soleil & ces fleurs,
Marchant droict, Christ essuye, à salut, tous les pleurs.*

Christij

Christj, actio imitatio nostra.

Joh, 8, 12.

Ick ben het licht der werelt, die my navolgt
sal in duysternisse niet wandelen : Maer sal
het licht des levens hebben.

*Je suis la lumiere du monde : qui me suit , il ne che-
minera point en tenebres , ains il aura la lumiere de
vie.*

W T L E G G I N G H E.

DE groote Goude Bloem of Sonne-
bloem by de Grieken *Heliotropium* genaemt; o-
pent ende keert sick altyts na de Sonne. Der-
halven by de Italianen *Torn al sole* heetē, siet Ma-
thiolus op't 185. Cap. Des 4. Boecks Dioscoridis ende Plini-
um in't 21. Boeck 6. Cap. Dese *Sympatia*, eentreckinge, ofte
Medoghenthey, behoort ons te verwecken tot de navol-
ginge Christi, sijnde Christus ons rechte Sonne-licht daer
wy ons na te wenden hebben, thoonende (ghelijck Plato
seyt) dat wy oock hemelsche Planten sijn. Waer over onsen
Christelijcken Poët *Bartas* seyt, in synen sevensten dach
der eerster weken.

*He! peux tu contempler l'estroite sympathie,
Qui joint le blond soleil & la blonde Clytie,
Sans penser qu'il nous faut imiter tous les iours
Du soleil de justice, & la vie & le cours.*

He! hoe kond ghy aensien de mede-dogentheden
Des Sons en goude-bloms, te saem so wel te vreden,
Sond'reenich achterdocht, of wel te sijn bereyt,
Om volgen Godes Soon, Son der gerechticheyt.

Aengaende dat woordeken *Clytie*. Ovidius in't 4. Boeck
sijner *Metam.* seyt, dat *Clytie* verandert werd in een Goude
Blom, daer by voegende,

Vertitur ad solem mutataq; servat amorem,

Word na de Sonne ghekeert ende verandert, blijft in de
liefde

liefde stantvastich.

Margarite van Vrancryck de Weduwe, Koninginne van Navarre een deuchdelicke Princesse, voerde dit selve sinnebeelt onder het Spreek woort,

Non inferiora secutus.

Ic hebbe d'aerdsche ofte nedrichste dingen niet gevolcht.

Tot een teecken (ghelijck *Paradim* schrijft) dat alle haer doen, gedachten, willen ende gheneghentheden waren streckende tot degroote Sonne der gerechticheyt, sijnde God almachtich, aenschouwendende de hooge dingen, Hemelsche ende Gheestelijke.

Soo feyt dan oock Christus, neemt myn Iock op ende leert van my dat ick sachtmoedich ben ende ootmoedich van berten, ende ghy sult ruste vinden voor uwe sielen, *Mat. II. 29.* Want ist dat ghy na den vleesche leeft, so sult ghy sterven: Maer ist dat ghy door den Geest de vvercken des lichaems doot, soo sult ghy leven. *Rom. 8.* Sullent dan met Naziatzeno besluyten, seggende:

Sursum anima specta terrena q. spernito cuncta.

Met u ghemoet na boven fiet,
Acht alle d'aerdsche dingen niet.

*Wat oock de mensche wil bestaen,
Kan byten Godes wil niet gaen.*

De sterren die daer sijn in't dwalē, nae tgeseg,
D'een hier loopt d'ander daer verscheyden in
den weg,
En nochtans haren loop navolgen moet de gan-
gen
Van d'eerst bewegend rond, daer alle d'andre
aenhangen:
Dit leert u dat hoewel u eygen lust en sin
d'Eeuwige groote vreugt en themelsche ge-
sin
Met macht weer-strevende is in't tydelycke le-
ven,
Nochtans in Godes wil sic moet gevanghen
geven.

*l'Home ne peut,
Si Dieu ne veut.*

*Les astres les brandons, que tort on nomme errans,
Courent cà, courent là, par sentiers differens:
Et toutes fois sans fin leur route suit la route
Du ciel premier moteur, qui tout clost de sa route:
Homme cela t'apprend, quencor que tu desir
Directement s'oppose au celeste plaisir.
En toy, de cœur & d'ame icy bas, si veulx vivre,
De Dieu premier moteur le vouloir tu dois suivre.*

Certa

Certa stant omnia lege.

P. Rom, 9.16. Het gaet niet na yemants willen noch loopen
maer na Godes ontfermen.

*Ce n'est point ne du voulant, ne du courant : mais de
Dieu qui fait misericorde.*

De

W T L E G G I N G H E.

DE Planeten die haer verscheyde gangen hebben ende nochtans buytē het eerste bewegend rond niet gaen, leeren ons dat wy Godes wille moeten volgen, want oft wy schoon in de swackheyt onses vleesch hem weder-strevende sijn, soo vermoghen wy buyten sijnen wille niet, waer over Cats in syn 19. Emblemata heerlyck seyt, op het spreek woord, *Ducunt volentem ferta nolentem trahunt.*

*Gods schickinge staet vast geen mensch kan die bewegen,
Wat spertelt ghy d'waes wat voorstelt ghy hier tegen,
Vord vijfer al die u hier in veel eer vergreep,
Die gaen vil vord geleyt, die niet en vil gesleep.*

Het gaet niet na yemands willen maer na Godes ontfermen seyt Paul. R. 9. 16. *Gheen blad valt vanden Boom, gheen bayr van onsen hoofde, geen musse van't huys sonder synen wille.* Math. 10. Lucas. 12. Alsoo geschiet Godes wille in alles ende met alles ende synen raedt bestaet eeuwich onweder-sprekelyck. *Kan oock een axe haer beroemen teghen dien die haer hout, oft een sage pochen tegen dien diese treect?* Esai. 10. *Daer helpt geen vyfsheyt noch raedt tegen den Heere.* Prov. 21. Nochtans handelt de Vrye God niet mer geweld, sonder ons oft tegen ons, maer in ons ende met ons ende in onsen wille, gelijk Augustinus het 15. de verb. Apost. *De gene die u geschapen heeft sonder u, wult u niet. Salich maken sonder u.* Ghelyck hy nu geenen onwilligen tot hem trecken sal, soo sal hy geenen vromen tegen sijnen wille ten verderve ghebruycken, andersins viel de schult op hem: Maer een yder soo hy wil ende niet anders

VV T L E G G I N G H E.

anders, gelyck Absalon, Achitophel, de Koningen, Iosua.
12. Cap. Roboam, ende de Sonen Hely, die alle gewaer-
schout in haer selfs niet anders wilden, dus gheschiet altijt
wat God wil sonder wederstant, ende wort doch niemand
met geweld gedrongen, maer een yder, met, na ende door
sijnen wille gebeurt, de goede ten goeden de boose ten boo-
sen: Godt smeeft ende live-kooft selfs in ons om onsen
wille, op dat wy hem dien overgeven, in lyden ende ver-
dragen (dewijle wy in hem leven ende syweven en sijn, ge-
lyck Paulus feyt. Act. 17. 28.) Daer mede hy ons ter eeren
voordere, sijn wonder sien late, ten goeden gebruycke en-
de alsoo vergodlycct in hem trecke. Hier om, *vveest niet on-
voorsichtich maer verstaet vvat den vville des Heeren sy. Eph. 5.
17. Namentlyck uwe heylichmakinge 1. Tefs. 4. 3.* Ende soo
wy doch Gode weder-streven soo kunnen wy voor hem
niet bestaen. Schiet u soo ghy wilt soo gheschiet doch wat
God wil. Derhalven staet ons te betrachten dat wy onsen
wille in Godes wille gevangen geven, seggende t'allen tyt,
uven vville gheschiede op der aerden als in den Hemel.

*De mensch begaeft is min oft meer,
Doch Gode alleen sy prijs ende eer.*

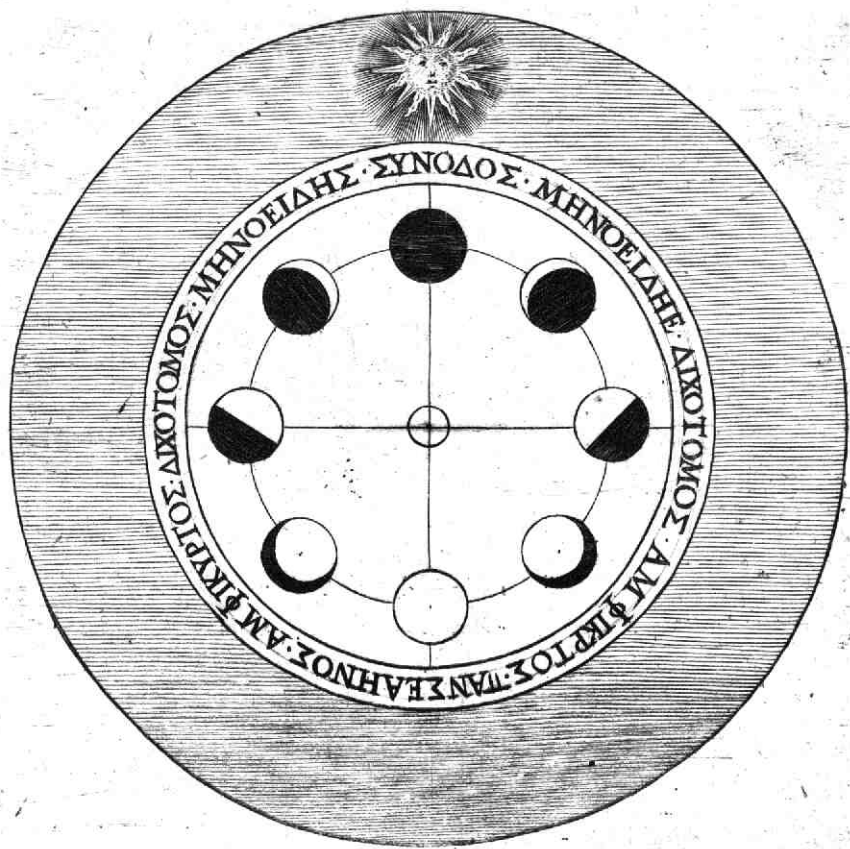
O domme mensch vol winds waer henen met
u pracht
Mits u geleertheyt, goet, u schoonheyte ofte
macht,
De Maen, die vande Son haer claerheyde gaet
ontleenen,
Moet uwen hoogen moet doen sincken en ver-
kleenen:
Want so gelijc de Sōn haer dese schoonheyte
geeft,
God u alt' uwe maer te leen gegeven heeft;
D'eer hem alleen toekomt hem lovet t'allen urē,
En laet een yder waen u finnen niet vervueren.

*Soit l'homme grand, subtil, oū de memoire,
Au tout puissant seul appartient la gloire.*

*O homme plein de vent, quoy, bouffis tu te voir
Riche, d'esprit subtil, bel, letré, de pouvoir?
Phœbe qui de Phœbus tient ses beautez plus belles,
Par exemple te doit faire baisser les ailes,
d'Autant que par emprunt non moins qu'elle tu tiens
Du prince des flambeaux toute sorte des biens.
L'honneur luy appartient, entre en ta conscience,
Rejettant & foulant la ventouse arrogance.*

Solj Deo Gloria.

Rom. 11. 36. Alle dingh is uyt God, endedoor hem, ende tot hem : Hem zy de eerlijcheyt inder ewichheyt

De Dieu, & par luy, & pour luy sont toutes choses : à luy soit glorie eternellement.

W T L E G G I N G H E.

DE Mane die vā de Son haer licht ontfangt, waer over sy vande Poëten Phœbe ghe-naemt wort, gelyck by *Bartas* in sijnen vierden dach der eerster weken is te lesen.

Phœbe mere des mois, Phœbus pere des ans,

Phœbe der Maenden Moer, Phœbus der jaren Va-der, &c.

Dient alle hoovaerdige opgeblasene tot een Voorbeeld, ons te kennen gevende dat wy van ons selven niet en hebben, maer alle tgene wy besitten van Godt te leen ontfangen. Waer over Paulus 1. Cor. 4. 7. Seyt *vvat hebt ghy, dat ghy niet hebt ontfangen? ende ist dat ghyt ontfangen hebt; VV aer-om roemt ghy? als oft ghyt niet ontfangen had?* Buyten Godt is alles doch niet, buyten God kan niemant iet weten, hebben oft leven, wie God niet en heeft die heeft niet, wie Godt niet en vveet, die vveet niet, vvie in Godt niet leeft, is le- vendich doot: Ghelijck dan *alle Godloose die buyten Godt in den vleesche leven* (hoevel sy den name van leven hebben) *voor God doot sijn.* Apoc. 3. *Alsoo hebben dese oock vvle een aen- sien als oft sy vvle badden ende vvisten, ia alles hebben ende vveten,* Iob. 20. 21. Maer den rechten grond hebben sy niet, God laetse alsoo, met de doppen ofte schellen des rijcdoms ende vvetenschaps spelende, in sorghe, anxt ende noodt den tijt verslijten, doch de kerne het vvesen ende ziele der dingen krijghen sy nimmermeer, vvant Godt die alles in allen is, hebben sy niet, derhalven, kunnen sy oock sonder
God

Godt dekerne der dingen niet hebben. Soo staet ons dan voor al te trachten God te soecken, om door hem te spreken ende te wercken, ist dat iemand. (seyt Pet. 1. Brief. 4. 17. Spreekt, dat hy spreke als Gods vvoord, ist dat iemand dient, die diene als uyt de cracht die God geeft: Op dat God in allen gepresen vvorde door Iesum Christum, de vvelcke heeft de heerlijcheydt ende macht van eeuuviceyt tot eeuuviceyt.

Dit hebben selfs de Heydenen wel ghevoelt, gelyck by Cicerone te sien is, 1. de leg. Daer hy feyt,

Nulla gens nec tam immansueta, nec tam ferrea que non, etiam si ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat.

Geen volck, noch soo wreet, noch soo hertneckich) hoewel sy niet weten wat voor een Godt hun betaemt te hebben) oft sy weten wel hun God nootsakelijck is.

Daer by voegende in som. Scip.

Deus est qui viget, qui sentit, qui meminit, qui regit & moderatur.

God is die in sijn kracht staet, die gevoelt, die ghenenckt die heerft, ende maticht.

Daerom ghy groot-sprekers roemt u niet alsoo, ende ghy Goddeloose pocht niet op gevvelvt. Psalm. 75.

Ten sy Gods Geest u hulpe biedt,
Vermenght ghy van u selven niet.

Ic ligge machteloos niet konnende my reppen,
Als een onnutte ton, geen water kan ick schep-
pen,

Maer wel tot mijn bederf soo blijf ick stille
staen

Ten sy dan dat ick wordt ghetrocken om te
gaen:

Geen mensche van sic selfs hoe groot heeft geë
vermogen,

Ten sy door Godes Geest geleyt word en geto-
gen,

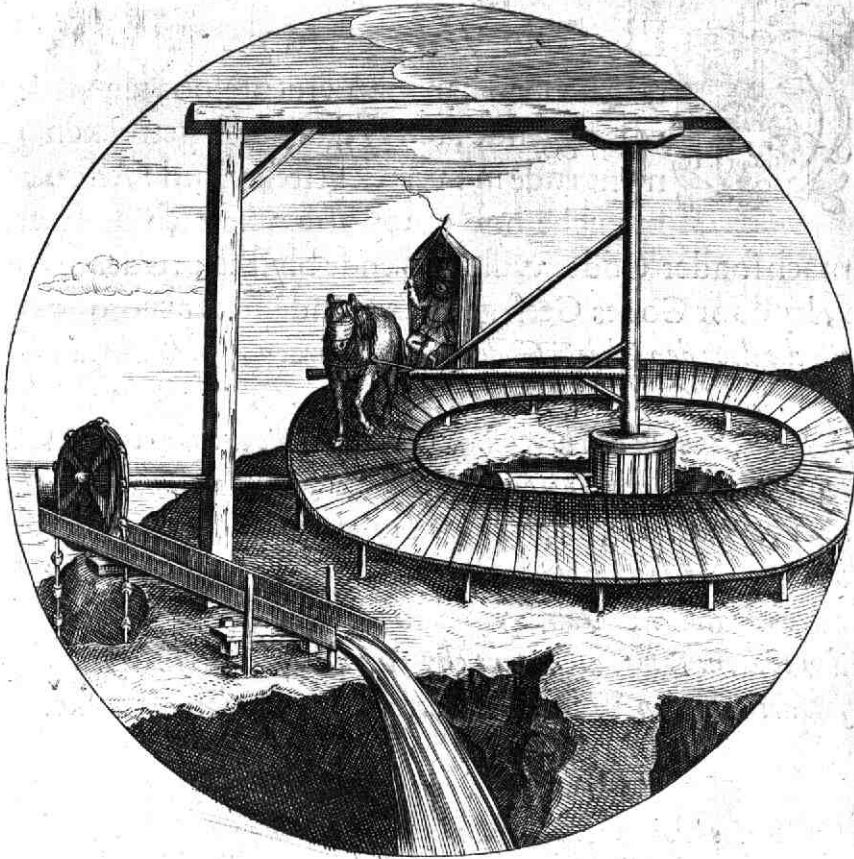
Die hem dan mennē laet en yvert in de wet,
Tot heyluyt stortend' is sijn vyerige gebet.

L'Homme de soy n'a rien, si Dieu par son esprit
Rechauffant sa froideur, ne l'attire & conduit.

Rien n'ay je, mais ce rien tant a sur moy d'empire
Que d'eau puiser ne peux si l'on me n'hausse & tire,
Si peu je peux, qu'il faut pour n'aller en malheur
Qu'ayde sois d'un cheval m'assistant au labeur:
L'Homme est un poure frus, un ver, rien en nature
Qui d'enhaut de son Dieu reçoit double pasture,
Dont ainsi que de soy point ne vise au vray but,
Aussi, Dieu, quant & luy, acquiert il le salut.

Non

Non tuis viribus!

Rom, 8. 11. Ist dat de Gheest des genen die Iesum van de dooden opgewect heeft in u woont, so sal hy, die Christū vande doode verwect heeft, ooc uwe sterffelycke lichamen levendich maken, door synen Geest, die in u woont.

Si l'esprit de celuy qui a ressuscité Iesus des morts habite en vous, celuy qui a ressuscité Christ des morts, vivifiera aussi vos corps mortels, à cause de son esprit habitant en vous.

Gelyck

WTLEGGINGHE.

GElyck de **V**Vater-tonne geen **V**Va-
 ter scheppen kan maer vruchteloos ten verder-
 ve is liggende, ten sy dan dat sy getrocken, ge-
 ment, ende in't werck gestelt word: Alsoo een
 mensche hoe groot ofte machtich hy sy ver-
 mach sonder Godes wille niet ende blyft ten verderve, ten
 sy hy door Godes Geest getrocken ende geleyt word, *v*vant
 alle die door den Gheest Godes geleyt worden, *s*yn kinderen Godes
 Rom. 8. 14. Ick ben (seyt Christus) den vrynstock, ghy de Wyn-
 rancken, *v*vie in my blyft ende ick in hem die draegt vele vruch-
 ten: *V*Vant sonder my en kond ghy niet doen, ghy mooght anders
 in uwe herten seggen, *m*yne kracht ende myner handen stercke heb-
 ben my dit vermooght uyt te rechten; *M*aer gedenck aen den Hee-
 re uwen God: *V*Vant hy ist die u cracht geeft sulcke machtige da-
 den te doen. Deut. 8. *V*Vant ghy vermeoght niet een hayr vvit of
 svart te maken. Waer over Bartas seyt. 3. Dach 2. Weke.

*ô De saint emeraire, ô ventouse arrogance,
 Le vouloir seulement n'est point en ma puissance:
 Et quand je le voudroy, de ma chair la froideur
 Estant de mon esprit la telle quelle ardeur.*

D A T I S

O Roekeloose vvaen, voornemen onbedacht,
 Den vvil alleenlyck niet en is in myne macht,
 End soo ick vvilde, siet de coude uyt vleesch geresen
 Den brand des Geestes slist hoedanich die mach vvesen.

Een

VY T L E G G I N G H E.

Een ding is noodich, gelyck Christus tot Mariam sprac. Luce. 10. Daer uyt alles daer na van selfs wel gaet, wy sijn buyten God, niet, ende konnen sonder Godt, niet Goddelijckx dencken, verstaen oft vatten veel min, aennemen, doen ende volbrengen, alle onse wercken sijn voor de weder-geboorte niet dan sonden, so is alleen ons een van noode, namentlic dat wy uyt desen stinckenden Poel geheven worden, so dat wy ons selfs verlooehenen, haten, ende Gode tot eenen levendigen offer op offeren, als dan so God, in ons woont, regiert, aenneemt ende met sijnen Geest onser machtich is, volcht alles goets, ende wat God gevalt van selfs. Daer stort de H. Gheest de liefde in onse herten ende richtet ons tot allen goeden, ja volbrenght syn woort selfs in ons, gebruyckende ons als een instrument sijns willens spreeckt in ons wat hy wil, doet wat hy gebiet, laet wat hy verbiedt, treckt ons uyt het rijck der duysternisse ende her-set ons geweldich in dat Rijcke des lichts Christi, ende alsoo onsen wille in Godes wille gestelt, vermoghen wy yet ende niet anders.

*Niet achtende op des vverelts schijn;
Moet men Godt ghehoorsaem sijn.*

DE stuerse soute Zee die haer verbolgen Baren
Nu seynd' te grondt en dan den Hemel schier doet
naren,
Nochtans de randen haer van hooger hand gestelt
Niet overstrijcken kan, hoe groot oock sy 't geweld:
Verthoont ons, dat wy om ons ziele te behoeden,
Niet achten sullen op des Konings wreede woeden,
Dat wy om eer noch goet en treden uyt de wet,
Die tot een Pael ons is van God den Heer geset.

---

*Sans regard du temps & lieu,
Il faut obeir à Dieu.*

T*Et his qui dans l'enfer engouffre or son onde,
Or d'un mont escumeux bat le plancher du monde,
Sans passer toute fois le moindre de ces bords,
Que l'eternel planta pour brider ses efforts:
Te monstre que des Roys le menaçant orage,
Le vent d'ambition, l'insatiable rage,
D'entasser or sur or, d'un seul travers de doy,
Ne te doit du grand Dieu faire francher la loy.*

Posite

Posito se limite sistet.

Actor, 5.
29.

Men moet Godt meer gehoorfaem zyn dan de
menschen.

Il faut plus tost obeir à Dieu qu'aux hommes.

F 2

Gelijck

W T L E G G I N G H E.

Helyck Godt de Zee hare mate ghestelt heeft, segghende *wie heeft de Zee met hare deuren toeghesloten, doe se daer wyt brack als wyt moeders lyve? doe ick die met vvolcken kleede, ende in donckerheyt in v vand, als in v vindeldoecken, doen ick haer den loop brack met mynen damme ende settede haer grendelen ende deuren, ende sprack, tot hier toe sult ghy komen ende niet vorder, hier sullen hen legghen wve stoute baren. Job. 38.* Alsoo is den menschen mede hare bepalinge gegheven, ende alsoo leert ons de selve Zee (die nu haere verbolgene Baren tot in den afgront sincken laet ende dan vveder de selve tot aent gesternte slaen doet, sonder nochtans de palen haer van God gestelt buyten te gaen) dat vvy noch om het dreyghen der Koningen, noch om eergiericheydt, noch onversadelijckegiericheyt, Godes vver in t minste behooren te overtreden. Het is vvel vvaer datmen den Koning onderdanich vvesen moet, het huysgesin besorgen &c: Maer Godt gaet boven al. Ghelijck G. Paquelin in syn Apologie voor den grooten Homerum seyt.

*Il ne faut pas nier au Roy l'obeissance,
Ne du Roy contemner la supreme puissance:
Il ne faut pas ton Roy puissant onque irriter,
Car le sceptre & l'estat il tient de Iuppiter,
Mais plus forte est tousiours de Dieu la volonte,
Par qui l'home vaillant est de peur surmonte,
Qui facilement oste & donne la victoire,
Cassant en un moment des orgueilleux la gloire.*

D A T I S.

Den:

Den Koning moet men sijn gehoorfaem in dit dal,
Des Conings groote macht men niet verachten sal,
Om hem te stooren sult ghy nimmer iet omvangen
Want sijnen staf en staet heeft hy van God ontfangen:
Den vville Godes doch veel stercker is altijt,
Waer voor een vrome man verschriect te sijn belijt,
Die licht ontnemen kan oft geven de Victory,
Vernietende inder yl des-opgeblasen glorj.

Hier moeten vvy dan volgen Petrum ende de Apostelen
die om dat sy de vvoorden des levens in den Tempel tot
den volcke gesproken hadden, voor den raet gebracht en-
de gestelt vverden: Ende de Over-Priesters haer vraghende
ende seggende, hebben vvy u niet scherpeijck geboden dat
ghy niet en soudet leeren in desen naem? ende siet ghy hebt
Ierusalem vervult met dese uvve leere, ende vvilt deses men-
schen bloet op ons brenghen. Antvvoorden ende seyden
men moet God meer ghehoorsaem sijn dan den menschen, niet vree-
fende de straffe tot de doot toe om Christi name te lijden,
ende al hoe vvvel sy hier over vverden ghegheeffelt, hielden
sy niet op daghelijcx in den Tempel ende te Huys te leeren
ende te Evangelizeren Iesum Christum.

*In de cruyfinghe ende Elend
Worde de deuchd volmaect bekenet.*

GElyck de witte Kalck door't water sijnde ontlaten,
Verspreyt swilt ende springt, ja siedet uytter maten,
Verweckende op een nieu 'rvier dat daer sonder
macht.

Lach onder een verdeck van steenen als versmacht :
Alfoo de geen die hem tot Christum heeft begeben
En van den Heyl'gen Geest laet mennen in dit leven,
In't midden van syn cruys toont sijne macht volmaect
Die synde sonder last aen't slapen was geraect.

---

*Au milieu du malheur & toute affliction
La vertu se cognoit en sa perfection.*

A*insi comme la chaux dans l'onde se dissout
Saute, seusle, s'espand, fume potille, boult,
Et reveille ce feu, dont l'ardeur pare seuse
Dormoit sous le speiseur d'une masse pierreuse :
Celuy, qui peut marcher sous l'enseigne de Christ,
Veut laisser dans son cœur regner le saint esprit,
Doit faire qu'au milieu des tourmens il reveille
Son Zele qui souvent en tems calme sommeille.*

Apparet

Apparet virtus arguiturque malis.

Mat. 24.
13.

Wie volftandich blyft tot den eynde die fal falich
worden.

Qui perseverera usques à la fin iceluy sera sommé.

D'onge

W T L E G G I N G H E.

D'Ongebluste Kalck noch onder 'tverdeck liggende is sonder werckinge, maer soo haest het met Water vermengt, ontlaten word thoont haer kracht ende deucht, swillende, springende, siedende ende sich verspreydennde, siet *Plinium* int 36. b. 23. ende 24. Cap. Daer hy van de Kalck handelt.

Een voorbeeldt ons vermanende dat wy des noodich sijnde stantvastich ende gheduldich vvesen moeten, thoonnende onsen deucht in den noodt ende besvarenisse volmaect, vvant soo *Lactantius* in sijn 5. Boeck seyt.

*Virtus non potest esse perfecta nisi exerceatur
adversis*

De Deucht kan niet volmaect vvesen ten sy die in tegenspoet geoeffent vverdt.

Ende *Chrisost.* *Virtus dum paritur vincit.*

De Deucht overvint in't lijden.

Hier van hebbe ick voor desen gestelt op het Emblem Rollenhagy *victrix patientia durj.* Dese Verskens.

Ghelyck den Pallemboom met eenen Balck beladen,
Nochtans daer teghen recht sijn tacken ende Bladen,
Niet achtende dat hy soo svvaerlijck vwordt verdruet
Maer groeyt daer tegens aen soo dat het hem geluct
Alsoo behoort de mensch soo haest hem niet t'onstellen,

VVTLEGGINGH S.

*Als druck en ongeval hem plagen ende quellen,
Maer met een frischen moet soo sal hy tegenstaen
Allen 't verdriet dat hem mach vvorden aengedaen.*

Desgelijcx vermaent ons Paulus oock tot de volstandicheyt segghende. Ephes. 6. 11. 12. Doet aen alle vvapenen Godes, op dat ghy mooght staen tegen de listen des Duyvels: VVant vvy hebben den strijt niet teghen rullees ende bloet, maer teghen de gheveldige der vverelt, der duysternisse, der eeuwven, tegen de Geestelijcke boosbeden inder locht. Dese volstandicheyt is in hem volmaect gebleken. Act. 21. 13. Segghende vvat vveent ghy ende breeft mijn herte, vvant ick ben bereyt niet alleen gebonden te vvorden maer oock te sterven te Jerusalem vvoo den name des Heeren Iesu. Ende alsoo in alle Apostelen ende heylige Martelaren, gelijk in Apoc. 12. 11. Sy hebben hem o-vervvonnen door het bloed des Lams, ende door het vvoord haerder getuygenisse, ende sy hebben haer leven niet lief gehad tottr Doot. Versekert sijnde, gelijk August. super Ioan. Treffelyck seyt.

Quod te deus permisit pati, flagellum correctionis est, non pena damnationis.

De straffe die Godt u toegelaten heeft te lyden is een verbeterende ende geen verdoemende.

Ad hereditatem aeternam erudimur, & flagellarj dedignamur?

Wy worden onderwefen om d'euwige erffenisse te verkrygen, ende willen wy dan de straffe wederstreven?

*Gestadich lyden, doch in deugt,
Baert verblyden, en verheugt.*

SOo d'ongeluc u treft, onstellende u gemoet,
'tSy door verlies van staet oft tydelijcke goet,
Oft 'tSy om s'Heeren naem vervolgt wort oft geslagen:
VVoor-beelt Christus sy, leert lyden en verdragen:
Laet blijcken uwe deucht gelijk den Diamant,
Hoehy geslagen word verblyft in sijnen stant,
Ia sal het groot gewelt des Hamers wederstreven,
En tot des Geelts vermaeck een blinckend licht uytgeven.

Afin que ci apres on puisse triompher.
Le mal estant venu il le faut endurer.

SI le malheur t'a saut en affligeant ton ame
Te fait perdre les biens, l'estat, voire ta fame,
Ou bien que sois reduit au feu, glaive & canon;
Pour la crainte de Dieu, pour son fils pour son nom,
A l'exemple de Christ, sois humble, prie, endure
Patiente, & sur tout que ta foy, seure, dure:
Ainsi qu'on voit à loeil le riche Diamant
Soit au fer, soit au feu resister constamment.

Perfer

Perfer & obdura.

Syr. 2. 4. Alles wat u overcomt dat lydet ende weest ghe-
duldich in allerley droeffenisse.

*Reçoy volontiers tout ce qui'amendra & monstre toy
patient en douleur & fort aux changemens qui'af-
fligeront.*

W T L E G G I N G H E.

D Itagoras apud Stob. *Fortuna mutationem sustine,*
Naviga secundum fluvium, naviga secundum fortuna-
nam. Dat is, verdraegt de veranderinge des ge-
 vals, vaert na de gelentheyte des Strooms ende
 Fortuyns, ende *Seneca, libenter feras quod necesse*
est, dolor enim patientia vincitur, Lydet met gedult daer ghy
 toe ghenootfaect syt: Want de pijn word door geduldich-
 heyt overwonnen. Ende *Amb. sub beatt. mmac. Illud est magni-*
ficum, si subjectus contumelijs, iudicium Dei Laudes, si vexatus
ægritudine iudicio Dei imputes, si te inopia premit, non desinas, quo-
minus laudes iudicium Dei. Dat is Heerlyck, so ghy de weder-
 waerdicheyt oft elendicheden onderworpen syt, het Oor-
 deel Godes prijft, soo ghy kranck sijt het selve Godes Oor-
 deel toe-schrijft, soo u'd' Armoede druct niet en erfelt, daer
 mede ghy Godes Oordeel min mooght loven. Defen vol-
 gende seyt *Bartas* wel. op dit Afbeelsel.

Et comme d'autre part le riche Diamant
Soit au feu soit au fer resiste obstinement :
l'Homme vraiment Chrestien, bien qu'il n'a jamais treuve,
Doit mespriser des grands & la flamme & le glaive.

D A T I S.

Ende even als men siet den Diamant verheven
 Het yser end' het vier seet krachtich tegen streven :
 D'oprechte Christe-mensch, hoewel hy dag'lycx lyd.
 Der grooten vier en Swaert verachten moet altyt.

Hier van hebbe voor defen ghestelt op het Emblema
 Rollen.

Rollenhagy. *Dum extendar.*

Dewijl ick word verlengt en myn gestalt verwerve,
In't vier gesteken word, geen slagen ick en derve
Maer wel verdrage veel op dat ick werd bequaem:
Soo moet de mensche med' om eenen goeden naem
Te krijgen, sonder schroem aennemen ende wagen
In dese weerelt veel met lijdsaemheyt te dragen:
Waer door hy eyndelyck verkrijget tot een loon,
In Gode rust en Vre, daer toe der eeren Kroon.

*Mijne Broeders seyt (Iacob. 5. 10. ende 11.) Neemt de Pro-
pheten tot een exempel des lijdens ende Lanckmoedicheyts, de vvelc-
ke in den Name des Heeren gesproken hebben. Siet vvy achtense ge-
luckich die verdragen. Ghy hebt de verdraechsfaemheyt Jobs ghe-
boort, ende ghy hebt gesien het eynde des Heeren, vvant de Heere is
seer Barmhertich ende medelijlich. Hier toe sijt ghy geroepen, vvant
Christus heeft oock geleden voor ons: ons een exempel achterlaten-
de, om dat ghy sijne voet stappen sout volghen. 1. Pet. 2. Vreeft
niet vvat ghy lijdens moet: Siet de Duyvelsal sommige van u in de
ghevancemisse vvorpen, op dat ghy beproeft vword ende ghy sult
verdruckinge hebben thien dagen, VVeeft getrouwe totter Doot
ende ick sal u de Croone des levens geven. Apoc. 2. 10. So hebben
oock de Heydenen hoog lijck de lijdsaemheyt bevolen, ge-
lyck dan oock Ovidius, 3. Amor. Seer wel seyt.*

*Perfer & obdura dolor hic tibi proderit olim,
Sepe tulit lasus succus amarus opem.*

Verdraegt en lijdsaem syt de pijn komt te goeden
Dickmael het bitter sap verquicket den vermoeden.

*De Mensch die in sonden voelt,
De straff in syn gevissen voelt.*

D'Onsuyver magher Paert de muggen die met hoopen
Hem steken, niet en kan (hoe groot het sy) ontloopē
Hoe't erselt draeft oft rendt wordt daer niet van
verloft,

Ten sy men 't selve dan wel suyvert ende roft :
De straffe volgt de sond , waer henen wilt ghy vluchten,
O ongherust ghemoet ? u sichten ende duchten ,
Gans gheen verlichtingh brengh , ten sy dan dat u hert
Door Godes Gheest verlicht ende uytghesuyvert werdt.

Le creve cœur est prest a l'hōme qui faict mal :
La peine & le peche marchent d'un pas egal.

Quelle part qu'un cheval deffaiet , maigre & seraille,
S'arreste , court, recule , avance ou qu'il travaille,
Des aigus moucherons est succe usqu' au sang ,
Or au col, or en teste , au ventre, au dos, au flanc,
Et diceux libre n'est que par l'estrille rude ,
L'Ingrat pecheur aussi n'a moins d'inquietude ,
Car pour tuer le ver du dedans , Dieu se sert
De sovets , ou le pauvre erre , meurt & se pert.

Vt fugias, non tamen effugias.

Psal. 5. 1. Schept in my God een reyn herte, ende gheeft my
eenen nieren gewiffen Geest.

*Q Dieu cree en moy un cœur net & renouvelle dedans
moy un esprit droit.*

Grego-

W T L E G G I N G H E.

Gregorius in sijne uytlegginge op den
7. Psalm seyt.

Conscientia delictorum est maximum omnium afflictionum.

De Conscientie des Boos-daets ist grootste cruys boven alle quellinge, ende Cicero in't 3. Boeck de *natura Deorum*.

Stultj malorum Conscientia torquentur.

De sotté der Boos hz wordé door de gewiffen geplaecht. Welcke plaghe een sondich Menschē niet ontvlieden kan, ten sy hy door Godes Geest ghesuyvert ende verlicht worde even als een maghere Paert, het steken van de vliegen niet ontrennen kan ten sy het wel gesuyvert ende gerost wort. Gelijc G. de Montenaj in haer Emblemes mede seydt onder het spreek-woordt, *frustra curris* met dese woorden.

*Le cheval maigre en quelque part qu'il aille
Ne trouve pas de la mouche allegance,
Et le mechant combien qu'il se travaille,
Ne peut sur la tresiusse vengeance
De Dieu sur luy, par folle outrequidance,
En tous lieux donc il se sent poursuirj:
Mais plus qu'ailleurs dedans sa consciencē.
Le mal voulut, & le mal l'a suyrj.*

VVTLEGGINGHE.

Het Mager paert, 't sy waert sick oock begeeft,
Van t mug-gesteek gants geen verlichting heeft:
De boose soo mits syn vermetel woelen,
Godsrechte straf tot aller tyt sal voelen.
'Quaet volgt hem na, dewijl hy't quade doet,
Ia over al, maer meest in sijn gemoet.

Soo heeft oock *Pantaleon Bartelon* in zijn vierlingen,

*La conscience estant coupable d'un forfait,
A tousiours devant soy l'horreur de son meffait:
Et n'ayant de repos vne seule estincelle,
Conduit & iour & nuit son enfer avec elle.*

Het welck ghenoechsaem kan verduyft worden met dese verskens
des hooch geleerden *Catz* in syn 48. Sinne-beeldt,

wie daer heeft een quaet ghemoet,
Slaept hy, waect hy, wat hy doet,
'Tquade feyt by hem begaen,
Komt gestadich voor hem staen:

Derhalven seyt *August.* in syne stad *Godes* seer wel,

Tranquillitate conscientie nihil excogitari beatius potest.

Men kan niet saligers bedencken als de gerustheyt des gewis-
sen. Ende *Bias*,

Sola bona conscientia caret in vita metu.

Alleen de goede Conscientie is in't leven sonder vreesse.
Daerom staet ons geduyrichlijc te betrachtē dat wy onse gewissen niet
en bevlecken, yder recht doende, God biddende, ende ons van sonden
wachtende so vele in ons vermogē is. Gelyc *Erasmus* in syue *Soliloquia*
seyt. *Nulla poena gravior poena Conscientia, vis autem nunquam esse tris-
tis, bene vive.*

Gheen meerder straffe als de plage der gewissen, wilt ghy doch nimmer
bedroeft sijn, leest wel,

*Heeft u God de Heer verliche,
Siet dat ghy u naesten sicht.*

DE steen die synen naem heeft vanden Regenboog,
Ontfangt de stralen van des weerelts blinckend oog,
En met een wederschijn de selve seyndet tegen
Den muer oft engen wand hem aldernaest gelegen,
Alsoo d'oprechte mensch, wiens ziele word verlicht
Door eenich soet gestrael van Godes aengesicht,
Sal met den selven glans syn naesten weer beschijnen,
En laten synen schar niet sonder vrucht verdwinnen:

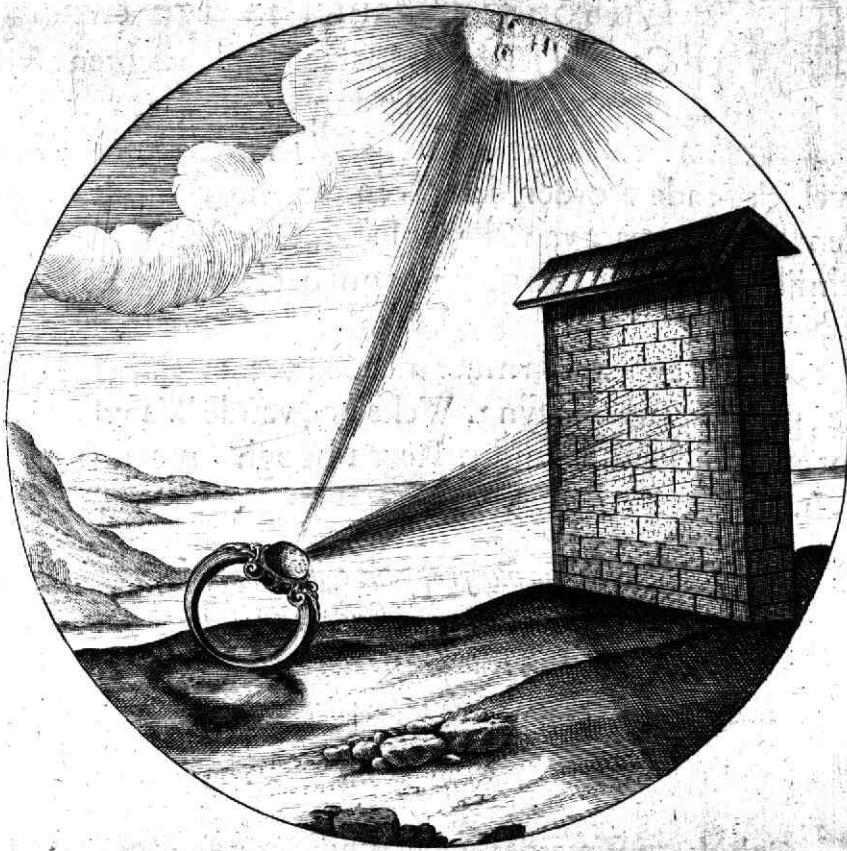
---

*Ce que tu as du souverain,
Mettez le au ioux de ton prochain.*

L*A pierre qui du nom de l'arc moite on appelle,
Du brandon porte-jour recoit la face belle,
Et d'un repoussement imprime puis apres
Contre le mur prochain la clarté de ses rais:
Ainsi ou peu s'en faut, l'homme aiant dens son ame
Reçeu quelque rayon de la divine flamme,
Le doit faire briller aux ioux de son prochain
N'enterrant le thresor que Dieu lui met en main.*

Luccat

Luceat lux vestra.

Mat. 5. Laet alsoo u licht lichten voor de menschen, dat
16. sy uwe goede wercken sien.

*Ainsi relaise vostre lumiere devant les hommes : à fin qu'ils
voyent vos bonnes œuvres.*

H 2

De

W T L E G G I N G H E.

DE Propheet Daniel in syn twaelfste Capittel seydt, de Leeraers sullen lichten als des Hemels glans, ende de gene die daer vele ter gerechticheyt wijfen, als de sterren alijt ende eeuwelijck, ende worden derhalven te rechte vergheleken met den steen iris waer van Plinius in't 9. Cap. Van sijn 37. Boec schrijft. Iris word soo genaemt om dat hy vande Sonne bestraelt sijnde, verscheyde Coleuren, als men in den regenboog fiet, tegen den naesten muer met den wederfchijn is gevende, gelijk *Bartas* in syn 2. Weke ooc vande Waterflesse seydt tot een gelijckenisse vanden Regen-boogh, met dese woorden.

*Tout ainsi que Phœbus frappant contre vn globeau
Sur la fenestre assis, tu vois soudain que leau
Renvoye d'un long traict ceste clarté tremblante
Contre le haut plancher de ta sale brillante.*

D A T I S.

Gelyckeen Waterfles, geset synde inde venster
Bescheenen door de Son, van sick weer geeft den gienster
Tot aen des Kamers balck, oft wel tot op den plecht,
Na dat Apollo schoon sich neder geeft oft recht.

Met dese gelyckenissen vermanende alle den genen die eenige gaven van God ontfangē hebbē, hare naeste te stichten, haer pondt te wercke te stellen ende daer van mede te deelen. Hier toe dient de parabel van't talent, beschreven by *Matheo.*

25. Cap.

25. Cap. Ende by Lucam 19. Cap. Een goet Vader des huysghesins uytgaende gaff een van sijne knechten vijf talenten, den anderen twee ende den derden een, de twee eerste vronnen daer mede so vele sy ontfangen hadden, maer de derde begroeff sijn talent in d'aerde, latende dat vruchteloos liggen, vvaer over hy in de uysterste duysternisse geworpen werdt. Also doen de gene die geleert sijn, doch onachtfaem in't onderwijsen, ja selfs dickwils ergeenis geven door haer quade leven: Tot dese seyt Christus, Matheus aent vijfde Capit. Ghy syt het sout der aerden, soo nu het sout krachteloos vword vvaer mede salmen dan souden? Het en dient nergens meer toe, als om uytgevorpen ende van de menschen vertreden te vworden. Ghy sijt het licht der vverelt, nu het vword niet ontfeken om onder een Korenmate gestelt te vworden: Maer op den kandelaer, ende het licht alle die in den huysse sijn.

*Vie gbeduerich bidt en vraect ,
In Satans stricken niet en raect .*

DE kort-geneufde Vis , zee Koning , altijd wacker ,
Doorgaens doorsnydend' is den blau-gebuldé acker ,
Tot arbeyt ende konst van spel en sang gefint
De klare Sonne liefst end' is des menschen vrindt :
Dees ons een voorbeeld sy om niet in slaep te raken ,
Maer lovende den Heer geduerich op te waken ,
Elckand'ren lief en trou , doch Gode boven al ,
Op dat de boese Geeft ons niet en overval .

Cil qui en priant veillera
Aux retz de Satan n'entrera.

LE nageur Roy-camus , ayme lire & soleil ,
Qui comme un viste esclair , pour chasser le sommeil
Et faire aux voyans voir qu'elle est son excellence ,
Haut , bas , à tous costez , nage , court & se lance :
d'Exemple servira , pour prier & veiller ,
En attendant le jour de Dieu sans sommeiller ,
A fin que le dragon de l'horrible Tartare
Le jeu perde , & confus des Guettes se separe .

Vigilate

Vigilate & orate.

Math. Waecht ende bidt, op dat ghy niet en komt in verfoec-
26.41. kinghe.

Veillez & priez, que vous n'entriez en tentation.

Saluf

WTLEGGINGHE.

 Aluſtius Heere van Bartas ſeyt in ſynē vyfden dach der ſcheppinghe beſchrijvende de Dolphyn.

*Tay toy camus nageur , tay toy ſacre poiſſon ,
Car ie t'ovē à ton los la fin de ma chanſon ,
Roy des peuples vivans ès provinces ſalees ,
Invincible dompteur des bandes eſcaillees ,
Qui vivant vis toujours (car jamais dans tes os
Ne coule le ſommeil , vray pour traitt d'Atropos)
Ayme-naux , aime-humain , aime-vers , aime-lire ,
Qui montes & descens plus roide qu'une vire
Par le monde ſalé : qui cheris tant les mers ,
Qu'en la fleur de tes ans , perdant l'eau , tu te pers.*

D A T I S.

Swygt ſwemmer cort geneuſt, ſwijgt ò ghy heylich vis,
Het leſte van myn lied u toege-eygent is,
O Koning van't blau volck die 'tſoute vocht bewoonen,
Onwinbaer temmer kløeck , te rechte ſy u kroonen ,
Die levende altijd leeft, dewijle geensins oot
Gequelt werd door den ſlaep (een voorbeelt vande doot)
Schipminnaer, s'menſchen vriend, die oyt den ſang beminde,
Sterck ſwemmend' als een Schip gedreven door den winde,
Het water liefst ghy ſoo , dat ghy , ſelfs in u jeugt
Moet ſterven, als ghy 'tſelf niet recht gebruycken meugt.

Hier

V V T L E G G I N G H E .

Hier inne volgt hy Plinium in't 9. Boeck achtste Capit. Aristotilem in't negenste boec der dieren ende Plutarch. in't Bancquet der seven wyse , daer hy onder andere seydt , Den Dolphijn kan niet stil syn noch ophouden van loopen : Dewijle hy van natueren een gedurige beweginge onderworpe is , syn leven eyndigende met beweginge , en als hy ghenootfact is te slapen stoot hy na boven toe , tot op het water , aldaer keert hy hem met den buyck opwaerts ende laet hem alsoo omgekeert te gronde gaen , wordende gewiecht door de Golven ende Baren als in een wiege , tot dat hy grond komt te raken ende daer tegen te stooten , alsoo wacker wordende begheeft hy hem andermael na boven toe op Zee , van waer hy hem weder so na beneden laet gaen , hebbende door sulcke middel gevonden een beweginge vermengt met ruste , hier beneven word hem den lof gegheven , by de voorseyde Aucteuren , dat hy den Mensche een vyerige liefde is toe dragende sijns gelijcken groote vriendschap is bethoonende ende in de Sonne is verlustende &c. Waer over de wijse tot een bevestinge vele Exempelen syn voort-brenghende als in het voorz Bancket te lesen is. Also sy ons den Dolphyn een Voor-beelt , 'twelck ons leere lief-hebben , bidden en waken sonder ophouden , volgens de vermaninge vanden Apostel Paulus tot de Ephesien 6. Cap. 18. Veers.

*Bidt i' aller tijdt in den Gheest ende vvaect in alle gbeduerich-
heydt.*

*Den ouden Adam te begeven,
Is veel gherust in Christo leven.*

T'Serpent van syn kop af tot aen den spitsen staert,
Syn oude vuyle vel uytſchietend' in den Maert,
Opt groen gegraefde velt komt als vergult gestreken,
En blasfende, sijn hoofd ten Hemel op sal steken:
Soo word d'herboren mensch, die d'oud' natuer verlaet,
En na der vreuchden kroon met gantscher herten staet,
Verschoont: In sijn gemoet en wesen is te speuren
Dathy vergod'lijct is en beter als te veuren.

---

*Le vieil Adam abandonnant,
Vist on en Christ heureusement.*

A *Insi qu'au mois de Mars le Serpent despoillé
D'un cuir salement vieux, sort de son trou fouillé
Sifflé, poingt leve au ciel sa teste plus superbe,
Et flambant tout en or se traine parmi l'herbe:
L'Homme regeneré quitte son vestement,
La couronne de gloire acquiert pour ornement:
Et plus il se parfait tant plus l'ouverte face
Représente aux humains traits de divine grace.*

Dere

Derelinque.

Ephes. 4.
22. De Waerheydt in Christo is, den ouden Mensche
afleggen, ende den nieuwen mensche aendoen.

*La verité est en Iesus, que vous ostiez le vieil homme, et
soyez vestus du nouvel homme.*

I 2

Basi.

WTLEGGINGHE.

B Afilius seyt. *Estote prudentes sicut serpentes, qui cum opus fuerit uernationem exuere, per angustam rimam corpusque strictim coercentem repentes, prudenter exuunt senectutem. Quod & idem nos imitari ipsa suadet scriptura, per angustā (&) arctā viā ingredientes veterem hominem exuere, induere vero novum.* Dat is. Syt voorsichtich als Serpente, die (alst van noode is) haer vuyle vel uyt-schieten, door eenich enge gat haer lichaem dwingende ende cruypende, wijselijck d'outheyt uyt-schudden het welck na te volgen ons de schrifture mede radende is, namentlijck den engen ende smallen Pad ingaende den ouden mensche uyt te trecken ende den nieuwen aen te doen. Volgens dien seyt G. de Montenay.

*Un bel exemple avons en la couleur,
La quelle laisse au ballier sa peau dure,
A celle fin qu'une neuve recœure.
Ostons ainsi avec sa pourriture
Du vieil Adam la peruerse nature,
Pour au second estre nais & refaict:
Car du premier nous n'avons rien qu'ordure,
Mais au second sommes rendus parfaict.*

Een schoon Voor-beeldt hebben wy,
In de slange die by ty
Haer ontslaet van't oude leer,
Om een nieuw te krijgen weer:
Laet ons soo de vuyl natuer
Vanden ouden Adam stuer.

Van ons werpen metter daet,
Want sy port tot alle quaet,
En de nieuwe nemen an,
Die volmaect ons maken kan.

Ende Camerarius in syne Emblemata onder het spreek-
woort *Positis novus exuvijs.*

*Ut solet exuvias veteres deponere serpens,
Sic scelerum sordes exue, pulcher eris.*

Ghelyck de slanghe vlijtich past
Haer oude vuyl vel uyt te schieten,
Vande boof heyt u ontlast,
Om de schoonheyt te genieten.

Derhalven seyt den geleerden Catz in syn 51. Sinne-beeldt
seer wel.

Die Christinaem wil dragen,
Moet syn verdorven aert geheel ende al verjagen,
En werden soo vernieuwt, herschapien en herbout,
Dat hy van d'eerste Romp oft ramp gans niet en hout.

*De mensch is doot in sijn gemoet
Den Geest verquilt en leven doet.*

DEvvil de kracht des Winds my niet en sal begeven,
Soo blijf ick by mijn werck, gestadichlijck in't leven,
De Wind ophoudende soo blijf ick stille staen,
Ben als een doode romp en 'tis met my gedaen:
Soo gaet het met den mensch, die door den Gheest des Hee-
ren
Verlicht is, tot de deucht gestadich s'ick sal keeren:
Maer die den selven mist, hoe machrich ofte groot,
Is onnut in sijn doen ende in sijn leven doot.

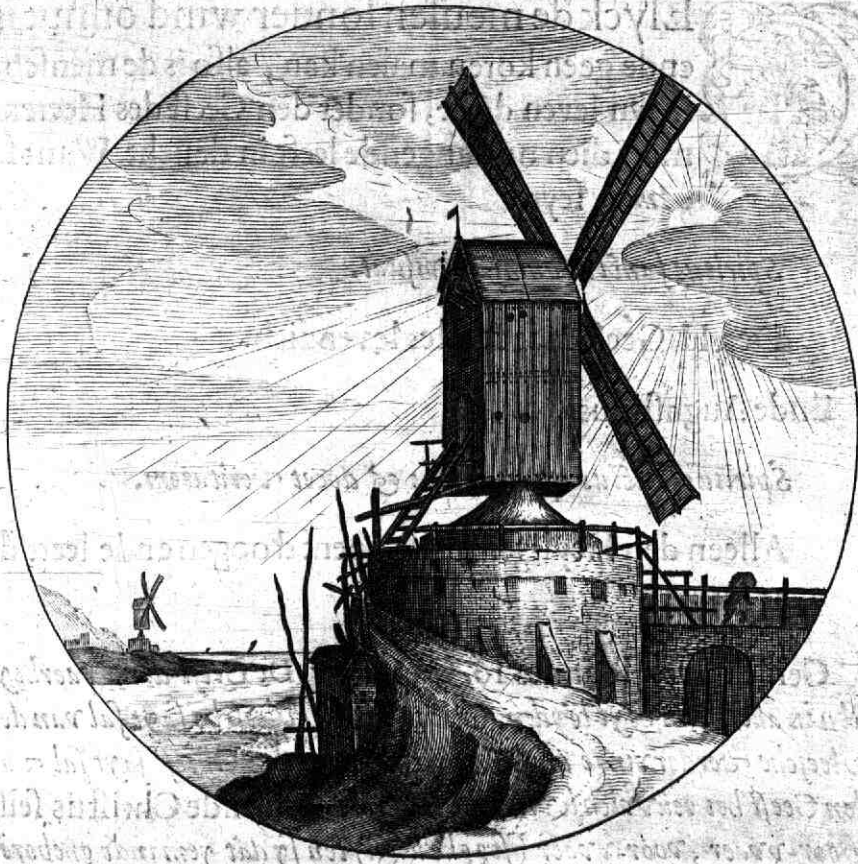
---

*Le sens humain nous mortifie
Mais l'esprit saint nous vivifie.*

O*N dit que vents sont vents: Mais ses troupes, telles
Me font virevolter babattent de mes ailes,
Sans elles mort ie suis, par elles ie recoy
Vrayement une vie & vous l'autre de moy:
Ainsi l'homme inspiré de l'esprit d'efficace
Renait, vit & devot par fait l'estroite trace,
Comme autrement celuy qui en est esconduit,
Vit mourant, meurt à mort, & à peur est reduit.*

Spiritus

Spiritus vivificat.

2. Cor. 3. 6. De letter doot maer den Geest maect levendich.

La lettre tue, mais l'esprit vivifie.

Gelyck

WTLEGGINGHE.

Elyck de meulen sonder wind onnut is
ende geen koren malen kan, also is de mensche
in syn leven doot, sonder den Geest des Heeren,
maer dien ontfangende leeft in deucht. Want so
Ambr. seyt.

Spiritus sanctus omnia vivificat.

Den H. Geest maect alles levendich.

Ende Augustinus.

Spiritus sanctus aperit oculos & docet veritatem.

Alleen den Heyligen Geest opent d'ooogen ende leert de
waerheyt.

Gelijck oock Ioannes 16. Cap. 13. v. De Geest der vvaerheyt
sal u in alle vvaerheyt leyden. U Vie in den vvelesche sayt sal van den
vvelesche verdervinge mayen, maer die vanden Gheest sayt sal van
den Geest het eenvrich leven mayen. Gal. 6. 8 Ende Christus selfs
voor-vvaer, voor-vvaer (segghe ick u) ten sy dat yemandt gheboren
vvorduyt den vvater ende Geest, soo kan hy ten Koninckrijcke Godes
niet ingaen, Io. 3. Cap. 5. vers. Maer de vertrooster den vvvelcken de
Vader seynden sal in mijnen name die sal u alle dingen leeren ende in-
dachtich maken al vvat ick u geseyt hebbe. Io. 14. Cap. 5. vers. Hier
over seyt Bernardus sup. Canticle.

*Spiritus sancti gratia indigemus vt custodiat corda & intelli-
gentias.*

VVTLEGGINGHE.

Wy hebben de gaven des H. Gheests van doen, op dat hy onse herten ende verstanden beware. ende Gregorius.

Spiritus sanctus cor replet, simplices facit et ardantes.

Den H. Gheest vervult het herte maect eenvoudich ende vierich, Item.

Spiritu sancto repleti caelestia predicant & amant.

Die met den H. Geest vervult sijn verkondigen ende minnen het hemelsche.

Gelijck ooc Act. 18. Cap. 25. vers. *Dese was indē vvech des Heeren ondervvesen ende vierich sijnde van Geeste sprack ende leerde naerstelijc vanden Heere. Ia de Heydensche Philosophē als Cicero en andere, voornamentlijc den Goddelijckē Plato sijn van meyninge geweest, dat selfs des menschen Geest des hemels Sone was, die (sick deuchdelyc ende rechtvaerdelyck in syne aerdsche rompe gehouden hebbende, gedurende sijn leven) wedervoer van waer hy komen was.*

Ghelyck oock Eccl. 12. Cap. 7. Vers. *VWant het stoff moet vveder ter aerden comen als het gevveest is, ende den Geest vveder tot Godt die hem gegeven heeft.*

*Die sick verhooght in hoovaerdy,
Vernedert voort, hoe groot by sy.*

GElijck een Pot op't vyer in't sieden staend' het Water
Na boven sich verheft met bobbelich gesnater,
Tot dat den vuylen schuym van boven nedervalt,
Verliesende in het vyer 'thoovaerdige gestalt:
Soo gaet het met de geen die hooch genoeg geseten
Noch meerder willen sijn, en haren God vergeten,
Tot dat sy eyndelijck door haer hoovaerdich hert,
Vervallen in den grond des vreedoms ende smert.

Plus s'hause l'orgueilleux, plus il laxe sa laisse,
Dieu luy plie le col, le confond & abaisse.

SI que d'un pot au feu l'eau se leve en ardeur,
Saulte, bouboult, petille & fenste en sa liqueur,
Iusqu'a ce que tombant en escumeuse essence
Elle ij perd la vigueur sa matiere & puissance
Ainsi de l'orgueilleux bouillant est le dessein,
Car or est il au ciel, or le ciel en son sein,
Mais en fin qu'es devant l'infini ce Braiarre
Si non fausse monnoye ainsi que l'esprit narre.

Qui

Qui se exaltat humiliabitur.

Mat. 23. 12. Soo wie hem selven verheft die sal vernedert worden.

Celui qui s'esteüera, sera abaissé:

WTLEGGINGHE.

Odt de Heere (seyt Syrach. 10.16.17) heeft alijt den
hoochmoet geschendet ende eyndelijck nedergestort, Godt
heeft de hoovaerdige Vorsten neder-gheworpen, Godt
heeft der stouten Heydenen Uortelen uytgheroeyt,
vvant de Heere heeft ghesvoren (spreekt de Heere Ze-
baoth) My verdriet de hoovaerdige Jacobs, ende ben hare palaisen
gram, ende ic vvil ooc de Stad overgeven met alle dat daer in is. Amos
6. 8. Derhalven seyt Aug. in lib. de amic. *Superbiam poena sequi-
tur* de straffe volgt de hoovaerdye: hier op gaet het Sinnebeelt
van G. De Montenay met dese woorden.

*Ce pot bouillant s'enfle & si haut escume,
Qu'en retombant sa liqueur il repend:
Ainsi en prend a celuy qui presume,
Par trop de soy & qui plus haut s'estend,
En oubliant que de Dieu il depend
Et non d'ailleurs donc il faut qu'orgueil cesse,
Car cestuy la qui sans Dieu va grim pant,
Tombera bas en douleur & tristesse.*

Defen Pot op't vier ghefelt,
Siedet bobbelt met geweld,
Synen schuym soo hooghe port,
Dat syn vocht te gronde stort:
Alfoo gaet het met den man
Die gheen mate houden kan,
Die meer als hy kan wil sijn
Valt in weedom ende pijn.

Oock feyt Salomon in syne spreucken II. Cap. 2. v. *Waer stoutheyt is daer is oock versmaetheyt. ende Chriofst:*

Superbus sepe contrarium quis quod optat, consequitur.

De hoovaerdige bekomt dicwils het tegendeel syns wenschens ende Iob, 20. Cap. 7. *Den roem des Goddeloose niet lange staet, ende de blijfchap des Huychelaers eenen oogenblic duert, vvanneer syne hoochte alreede in den Hemel reycket ende sijn hooft aen de vvolcken roeret, soo sal hy doch ten laesten omkomen als eenen dreck: Dat de gene van dien by is aengesten, sullen seggen, vvaer is hy? tWelc bevesticht wort in Apoc. 18. 7. Soo vele als sy haer selven ver-eerlijct heeft ende vveeldrich is ghevveest soo vele pijnen ende droefheyt geeft haer, vvant sy seyt in haer herte, ick sitte ende ben Koninginne en geen Vveduvve, ende jal geë droefheyt sien: Hier om sullen haer plagen op eenen dag komen, doot, droef heyt, hongher ende sal in t vier verbrand vworden, vvant de heere God (diese oordeelt) is sterc. Daerom feyt Gregorius wel, *superbia est vitiorum Regina* de hoovaerdy is de Koninginne des ondeuchts.*

*Die sich verneert in syn gemoet,
Verheven voort in 't grootste goet.*

D En Eemer die te grond sich willich heeft begeben,
In't putten wederom na boven word verheven,
Die dan den synen Geest een water klaer en goet
En na vermogen laeft uyt sijnen overvloed,
Alsoo een nedrich mensch in sijn gemoet verflagen,
Wordt van den Heer bemint, verheven en gedragen,
Die ons dan mede deelt (als voorbeelt) uyt sijn schat
Tot voetsel van de siel een levendige nat.

Plus que l'homme de cœur icy bas s'humilie.
Et plus Dieu le surhausse & a soy le r'allie.

L Eseau que l'alteré baisse au puids, en virant,
Puisse, & plein tend en haut d'ou on le va tirant,
Dont l'Alteré tireur, qui pour boire se panche
De l'abaisse puisieur sa seiche soif estanche:
Le peager contrit, l'humble, & pour dire mieux,
Qui frappe sa poitrine est ouy des hauts Cieux,
Bel exemple, il flechit, veut boire & Dieu luy donne,
L'eau du sacré rocher, dont les siens il guerdonne.

Qui

Qui se humiliat Exaltabitur.

Mat. 23.
12. Wie hem selven vernedert die sal verheven worden.

Celuy qui s' abaisera, sera eslevé.

Christus

W T L E G G I N G H E.

 Hristus seyt (Math. 18. Cap. 3. 4. Vers. Voorvaer segghe ick u, ten sy dat ghy u bekeert ende vordt als de kinderkens soo en sult ghy in het Coningrijck der bemelē niet gaen, daerom soo vviehem selven vernedert ghe-lijck dat kindeken, is de grootste in't Koningrijck der hemelen. Esa. 17. 15. Want alsoo spreekt de hooge ende verheven die daer eeuwichlijck woonet, diens name heyligh is, ick die in de hoochte ende heylichdom vwoone ende by de ghene die eens verflaghenen ende ootmoedige geestes sijn, op dat ick verquicke den Gheest der verootmoedichde ende het herte der verlagene.

Soo seyt oock de Propheet David (die ons beneven d'andere Patriarchen, Propheten ende Apostelen een heerlyck Voorbeeld is, ende een levendig nat, tot voetsel onser sielen is gevende) in synen 34. Psalm, 9. Vers. De heere is by dien die eens ghebroken herte sijn, ende helpet dien die een verlaghen ghemoet hebben. volgens dien seyt Gregorius in syn ferm. 17.

Humilitas virtus magna, cui etiam Deitatis Maiestas se inclinat.

Ootmoedicheyt is een groote deucht, daer ooc de Goddelijcke heerlijcheyt sich toe neygende is.

Gelijc ooc Iob in't 5. cap. zeyt God is die den nedrighen verhooght ende den bedroefden ophelpet, ende Cap. 22. 19. Want die hem

V V T L E G G I N G H E .

hem verootmoedicht die verhoogt by , ende vrie sijne oogen neder-
slaet die sal ghenesen. Daerom feyt Bernardus op het hooghe
Lied.

Germinabimus sicut lilium si humiles inventi fuerimus.

Wy sullen bloeyen als een Lelie , soo wy nedrich bevon-
den worden, Ende Grogorius,

Humiles dum se deiciunt ad similitudinem De ascendunt.

D'ootmoedighe dewijl sy haer vernederen klimmen na de
gelijckenisse Godes.

d'Ootmoedige word oock niet alleen hier namaels in der
eeuwicheyt verheven, maer oock op der aerden ghelijck wy
dat by vele exempelen bevinden, onder alle by de Koningin-
ne Ester. 7. Daer sy haer voor den Koning verootmoedichde
sprack de Koning Assucros. *Wat biddet ghy Ester dat men u geve?*
vvat begeerdy? oock het halve Koningrijcke 't sal u geschieden. Daer-
omme feyt Augustinus seer wel. Dat de Nedricheyt de noo-
dichste deugt is. Eyndelijck.

Vernedert vvord de man, die hooch te klimmen poogt ,
Maer die met ootmoet sich vernedert, vvord verhoogt.

L By

*By tijts verschiet u, ende schiet,
Dat u den VVinter niet verschriekt.*

DE Miere sijnde voor des Winters kou vervaert,
Des Somers sijne spijs met naersticheyt vergaert,
In't wercken schiept sy vreucht, waernemende de tij-
den,
Om naderhant met smert geen hongers noot te lijden:
Een Christe-mensch alsoo, gedurende syn tyt,
Verschriekt voor d'helsche pijn, sal thoonen lienen vlyt,
Om sulcke schatten hier op aerden te bekomen,
Dat hy in't eeuwich Rijck mach worden aengenomen.

Bien vist à son plaisir,
Qui vise à l'advenir.

L*A fourmi combatant l'infertile saison,
Industrieuse emplit en esté sa maison,
Puisante en sa foiblesse, amasse & tant recueille,
Que l'heure elle ne craint de la cheante sueille:
Ainsi l'homme Chrestien, de la geine abhorrant,
Durant sa vie faut qu'il se soit adonnant
Aux labeurs, pour l'amas d'un thresor agreable,
Lequel à l'advenir aux cieux soit acceptable.*

Terret

Terret hyems.

Io. 6. 35. Ick ben dat broodt des levens : Wietot my komt
die sal niet hongeren.

*Je suis le pain de vie : qui vient à moy , n'aura point de
faim.*

WTLEGGINGHE.

DE Miere het rechte voor-beelt vande
 naerfticheyt, die den luyærds by vele voorghe-
 stelt wort ghelyck wy hier na in onse Moralia
 int 23. Sinne-beelt stellen, op dat sy hare wac-
 kerheyt fiende, de ledicheyt schouwen en tot wercken haer
 begheven mochten, wordt den Christenen hier op een ander
 wyse voor-gestelt: Als namentlijck, gelijk de Miere, vervaert
 sijnde voor des Winters koude des Somers haer spijs met
 naerfticheyt vergaert, om naderhant geen hongher oft kom-
 mer te lyden: Wy alsoo verschriët voor de Hellsche pijnē
 (synde de selve eenē toom om ons selven te bedwingen en-
 de vande sonde te wenden) het Evangelium moghen navol-
 gen, het welcke ons tot Geestelycke naerfticheyt vermaent,
 seggende Mat. 6. Cap. 20. v. *vergadert u schatten in den Hemel,*
daer noch Motte noch de roest niet en schendet, ende daer de Dieven
niet door en graven noch en stelen. Waer mede wy vermaent wor-
 den goede wercken te doen gedurende dit tytd'lijck leven om
 hier namaels int Coninck-Rijcke Godes met vreuchden te
 woonen, welck Rycke eeuwich duerende is, gelijk David
 in synen 45. Psalm seyt, *Godt wvves stoel blijft altoos ende eeu-*
vvelijck, de Scepter wvves Rijcx is een vvaerdich Scepter. Ende
 int 13. vers. *Uvve Rijck is een eeuvvich Rijck, ende wvve*
beerschappye duert voort en voort. Ende Paulus, Heb. 1. ca. 8 v.
Tot den Sone (seydt hy) wvven Throon duert van eeuvvicheydt tot
eeuvvicheydt den Scepter wvves Rycx is een Scepter der rechtvvaerdic-
beyt. Daer de rechtveerdige sielen in Godes handt syn en gheen quale
en roertse aen. Cap. 31. Uvvan hy sal de doot gans ver sl'nden eeu-
vvelijck, ende de Heere Heere sal de tranen van alle aenghesichten af-
vvissen

wissen. Esa. Ende Apoc. 21. 4. Daer sal gheen nacht vvesen, ende
sullen geen licht der Kaerßen noch der Sonnen gebree hebben: VVant
de Heere Godt licht hen, ende sy sullen regneren van eeuuicheyt tot
eeuueicheyt. Apoc. 5. Sy en sullen niet meer honger lijden, sy en sul-
len niet meer dorst lijden, noch de Sonne sal op hen niet vallen, noch
eenige hitte: VVant het Lam dat midden in den throon is, salse boe-
de en salse beuuege tot de leuendige Fonteyne der VVateren. Apoc.
7. 16. 17. Ja daer sal sulcke volheyt ende vvreucht vvesen als van
aenbeginne des vverelts niet gehoort en is, noch oyt ooren gehoort noch
oogen ghesien hebben. Esa. 64. Cap. 4. v. ende Paulus. 1. Corint. 2.
cap. 9. vers.

*'Geloove door den Geest verlicht,
Ten hemel vrendet ons ghesicht.*

Siet in het ziel-Compas (een leyder op de Zee
Om vinden door 'tgefternt de voorgenomen ree)
De naelde doorgaens haer nae't Noorden sal begeven
Dewijl sy met den steen des Aimants is bewreven:
Alfoo des menschen ziel door Godes Geest verlicht,
In't levende geloof, heeft alijt syn gesicht
Gewent nae't hooge licht, 'twelc dienstich is te roemen,
Om op deef holle zee in't varen niet te schroemen.

**La vraye foy
Sauue d'erroy.**

A *Insi que le Compas, infailible en limite,
L'esguille qui touchée aura la calamite,
Pour seurement guider les navieres à port,
Sans cesse & fixement regarde vers le North:
Ainsi le cœur touché (comme dit le prophete)
De l'esprit d'efficace à certain but s'arreste
Et tend au grand fanal, l'ourse qui des rochers
Preservant les vaisseaux, guide au ciel les Nochers.*

Viva

Viva fides salvificat.

Hcb. Siende op den leytsman ende volmaker des geloofs Ie-
12.2. sum, dewelcke voor de vreuchde die hem voorgestelt
was, heeft het Cruyce verdragen ende de schande ver-
acht en is ter rechter hand des throons Godes geseten.

*Regardans à Iesus, chef & consommateur de la foy, lequel en
lieu de la ioye qu'il auoit en main à endurè la croix, ayant
mesprisè la bonte & s'est assis a la dextre du throne de Dieu.*

August.

W T L E G G I N G H E.

AVguft. *De agone Christi*, feyt, *fides animam deo subiicit* het Geloove doet de ziele tot God neygen. Ende *Amb. Lib. 1. Epiſt, fides animi redemptio*. Het geloove is der zielen verloffſinge, ghelijck oock Chriſtoſtomus *Fides animam facit quieſcere*. Het geloove geeft de ziele ruſt, ende Chriſtus ſelve Ioh. 12. Cap. 46. Verſ. *Ick beneen licht inde vveerelt comen, op dat ſoo vvie in my ghe-looft niet in duſterniſſe en blij-ve*, Deſe volgende feyt Bartas dat des menſchen Geest door de verborghene cracht des waren gelooves geroert ſynde, ſich geſtadich tot God is wendende: Gelijk de Zeenaelde beſtreken met den magneet ſteen altydt naert Noorden is treckende, met deſe woorden.

*Comme le fer touché par la pierre d'Aymant
Vers le pole du Nord regarde inceſſamment :
Ainſi l'eſprit touché par la vertu ſecrette
D'une foy non fardée, & iour & nuit ſ'areſte
Vers l'eſclatant fanal, qui ſert d'ourſe en tout temps
Pour guider les nochers ſur ceſte mer flotans.*

Ghelijck het yſer aen den zeilſteen wel gewreven
Altyt naer't Noorden wijſt, daer houdende beneven;
Alſoo is oock den Geest die inde liefde brand,
En met een vaſt geloof inwendelyck omrand
Gewent naet hooge Licht het welck ons moet bewaren
Om op dees holle zee in ſekerheyt te varen.

V V T L E G G I N G H E.

Ons daer mede vermanende naer een ware volkomen geloove te trachten, op dat wy dat verkregen hebbende ghestadich op den Heere moghen wachten tot ruste onser zielen, met volstandicheyt, na het voor-beelt der heylige Martelaren die in haer Cruys met een vast geloove haer tot God gewent hebben, want het geloove soo Paulus seyt. 11. Cap. 1. vers tot den Hebreen) is een *versketbeyt der dingen diemen hoopt ende vers. 6. Maer sonder geloove ist onmogelijck Godt te behaghen: Want die tot God komt, die moet gelooven dat Godt is, ende dat by den genen die hem soecken, loont. So hebben dan eenighe haer als een Tamboer uytrecken laten, de verlossinge verachtende, om dat sy tot een beter opstandinge komen souden. Andere syn met bespottighe en Geesselingen versocht geveest, ende oock met banden ende gevancknisse. Sy sijn gesteenicht door sueden, ende met den swaerde ghedoodt, sy hebben in schaeps wellen ende Geyten wellen geuandelt, verlaten verdruet ende qualijck behandelt, &c. vers. 36. 37. 38.*

Door mijn bloet, voor u gestort,
't Leven u geschoncken vord.

Alslick mijn jonge sie gebeten door de slangen,
Doorbiite miine borst, waer wt sy dan ontfangen
Een levendige sap, twelck hun alsoo verwermt
Dat sy door miine doot voor 'tsterven siin beschermt,
Een voor-beeld van Godts Soon die hem heeft laten vangē
Om ons te maken vry, die aen het cruys gehangen,
Door siine wonden heeft tonnoosel bloet gestort,
Waer door vant helsch Serpent den beet genesen wort.

Par mon sang, si precieux,
La vie vous conserve és cieux.

EN voyant mes petits meurtris par le Serpent,
Le bresche ma poitrine, & sur eux je rep'nds
Tant de vital' humeur, que rechauffez par elle
Il tirent de ma mort vne vie nouvelle.
Figure du Sauveur qui s'est captif rendu,
Pour affranchir les serfs, qui sur l'arbre estendu,
Innocent à versé le sang par ses blessures,
Pour guerir du Serpent les lethales morsures.

Vita:

Vita meo vobis parta cruore manet.

1. Per. 1. Ghy syt niet met verganckelijcke (dinghen) silver ofte Gout
18. 19. verlost, maer met den dierbaren bloede Christi.

*Vous avez este rachetez, non point par choses corruptibles
comme par or ou par argent : Mais par le sang precieux de
Christ.*

M 2

Belon

W T L E G G I N G H E.

BElon in syn derde Boec vande nature der Vogelen schrijft in't lange vanden Pelicaen, die hy seyt tewesen gelijk een Swane, uytgenomen dat hy onder syn Kele heeft eenen sack als van leer, hy hout dat het sy den *Oxocrotalus* ofte den Latijnschen *Platalea*, men vindse in verscheyde oorden des Middellantsche zees op de stranden vanden Nyl ende de Revire Strimon.

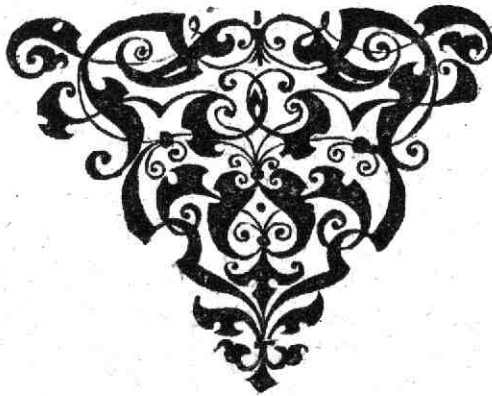
Arist. In syn 8. Boeck 12. Cap. ende, 9. Boeck 10. Cap. Vande natuer der Dieren verhaelt daer van. Belon voeght daer by volgens het gemeyn ghevoelen, dat als het Serpent de jonghe van den Pelicaen ghedoot heeft, de ouders treurende met haeren beck (die seer scharp is) haer borste openen doende het bloet daer uyt springhen, daer mede de jonghe verquict ende weder levendich worden. Hy maect synen Nest ende leydt de Eyers op de stranden vande Revieren ende staende Wateren gelijk de Swanen, alsoo dat de slangen in haer afwesen de jongen lichtelyc kunnen beschadigen. Siet Gesnerum in't derde Boeck vande dieren alwaer hy alles, wat de oude ende nieuwe schryvers van desen Vogel verhalen, by een gevoegt heeft. *Eucherius* stelt desen Vogel voor een *Symbolum* Iesu Christi. *Pierris* in't 20. Boeck onder het spreek-woort, *in me mors in me vita*. In my de doot in my het leven. Soo hebben oock de heylige Vaders de medogende Barmherticheyt van desen Vogel Godvruchtichlyk beduyt op het heylich lijden ende bloet vergieten Iesu Christi, soomen sien kan by *Hieronimum* ende *Augustinum* by namen in *Physiologo* *Epiphanio* toegeschreven, ende by de Godvruchtigen *Salustus* Heere van *Bartis* in synen

synen vijfden dach der eerster weken daer hy vanden Pelicaen sprekende van Iesu Christo seyt.

*Il s'est tresvolontiers d'immortel fait mortel,
A fin qu'adam fut fait de mortel immortal.*

Hy sijnde onsterffelijck heeft sich ter doot begeven,
Op dat die sterffelijck was in eewicheyt mocht leven.

Waer mede hy alle Christenen is voor-stellende de uytne-
mende liefde Iesu Christi t'onsvaerts.

*De doot die geen nytstel vvil geven,
Is't begin van't nieuwe leven.*

IN't midden van den brand heeft siine siel hernomen,
Oneynd'liick door siin eynd siind' in siin graf gekomen,
Door een bequame doot hem selven hy bevind,
Te wesen Vaer en Moer, de voester end' het kindt :
Ous toonende dat wy in Adam moeten sterven,
Om soo in Christo weer het eeuwich leven t'erven,
Ous Vader, Soon, en Broer die t'allen tiiden leeft
En na de doot ons weer een nieuwe leven geeft.

---

*La mort, qui de strangler n'oublie,
Nous sert d'une nouvelle vie.*

A*U milieu du brasier sa belle ame reprend,
Infini par sa fin dans la tombe se rend,
De soy mesme se fait par vne mort prospere
Nourisse, Nourisson, hoir, fils & pere & mere :
Nous monstrant qu'il nous faut & de corps & d'espris
Mourir tous en Adam, pour puis renaisstre en Christ,
Le pere, frere & fils de cil qu'en luy se fie,
Donnant apres la mort vne nouvelle vie.*

Mors

Mors nova vita pijs.

Rom. 6. De befoldinghe der sonden is de doot, maer de gave Godes
23. is dat eeuwich leven door Iesum Christum onsen Heere.

*Les gages de peché, cest mort : et le don de Dieu, cest vie
eternelle par Iesus Christ nostre Seigneur.*

Plinius

WTLEGGINGHE.

Linius vanden Vogel Phoenix sprekende seyt den Phoenix van Arabien is boven alle Vogelen den uytmenensten, doch wete ick niet of het ghene men daer van seyt waer sy oft niet, te weten datter maer een sy in de weerelt, die oock weynich gesien word. Men seyt dat hy van groote als een Arent is, hebbende aen den hals Veeren als gout, de rest Purpur, den staert blau hebbende eenige Incarnate Veren, het hooft gekuyft met schoone uytnemende Pluymé, daer by voegende dat *Manlius* Rooms Raedt-Heer (die daer mede breet van geschreven heeft) seyt dat noyt mensche de Phoenix spijs oft aes heeft sien gebruycké, is in Arabien de Sonne toegewijt, leeft 660. Jaer (andere seggen meer) ende als hy hem out bevint maect sijnen Nest met Caneel spruytkens ende Wieroock, den welcken vervult hebbende met alle wel-riekende stoffen, sterft op, voorts uyt sijn gebeente ende merch komt eerst een kleynen worm, die metter tijt in eenen Vogel verkeert, welcken nieuwen Phoenix ten eersten syns Vaders uytvaert hout, dragende den nest vanden ouden Phoenix by Panchaien in Heliopolis der Sonnen stadt, den selven leggende op der Sonnen Altaer. Dit seyt hy, maer hier by staet te bemercken dat alle nieuwe schrijvers willen seggen, dat hy soo sijnen nest ghemaect hebbende ende door de kracht der Sonen onsteken sijnde, hem selven verbranden laet om weder te leven ghelijck oock *Bartas* heerlijk seyt in sijnen 5. Dach der scheppinghe.

V V T L E G G I N G H E .

*Lors perché sus le bras d'une palme il entasse
Le baume sur le nard, le nard dessus la casse :
Et sur le point du jour de leurs branches bastie
Son vrne , son berceau , son sepulchre , son nid ,
Cependant qu'il attend qu'une flameche esprise
A l'odorant bucher ses os sacrez reduise
En genitale poudre , & que ses bois ardans,
Finißent , non sa vie , ains ses caduques ans .*

Als dan op eenen Palm hem stellet met gemack,
En samelt van Caneel en Balssem tack op tack ,
Waer van hy alsoo haest den dach begint te naken ,
Met vlyt sijn nest , sijn wiegh, sijn kist en graf gaet maken :
En wacht soo vande Son een heet gevlamde strael ,
Waer door dat sijn gebeent verbrand wort teenemael
Tot een voort-teelend' aff , en dat dit vier doordreven
Syn swacke jaren eynd, maer niet 'tgedurich leven.

Dit ons een voor-beelt sy, op dat gelijk den Phœnix ver-
langhende is na de Sonne om vernieuwt ende verschoont te
worden , wy na Christum onsen verlosser d'eenighe Sonne
der gerechticheyt verlangen mogen, alles om sijnen wille ly-
dende, op dat wy eyndelijc door hem eeuwich leven mogen
voor seker houdende dat de tydelicke door het beginsel eens
beter levens sy , waer over seker Poët wel seyt.

Securus moritur quis cit se morte renasci ,

Mors ea non dici sed nova vita potest .

Wie van d'opstanding weet gerustelijc sal sterven,
Dees doot geen doot en heet maer een nieuw leven erven.

N

et Geloove

*'tGeloove Hope en Liefde, de dry'voornaemste deuchden,
Ons leyden door'tgevaer nae't eevvich rijck vol vreuchden.*

T'Gheloove Liefde en Hoop de principale deuchden,
Die oyt den Christen mensch in syn gemoet verheuchden,

Geleyden ons doorgaens in dit elendich dal

Ten hemel, daer de vreucht gedurich duren sal :

'tGeloof is die den wech ter salicheyt bereydet,

De Hope vanden mensch in't strunckelen niet scheydet;

De Liefde wercken doet, ten goeden alles stuert,

Dees dry t'aenkleven tracht so word ghy niet vervuert.

Ces trois, la Charité la foy & l'esperance,
Conduisēt les humains es cieux en jouissance.

L*A Foy, la Charité & l'esperance, trois
Principales vertus, un don du Roy des Roys,
Conduisent les humains de bonne consistoire,*

Comme de main a main, a l'eternelle gloire :

La Foy premiere va le chemin preparant,

Et l'esperance tient le poure trebuchant,

A l'œvre fait venir la Charite amiable,

A fin de n'esparrer au chemin detestable.

Sic itur ad astra.

1. Thef. Wy die des daegs syn, laet ons nuchteren syn, bekleet
5.8. met de Borst-wapen des geloofs ende liefde, ende
met den Helm der hope der salicheyt.

*Nous qui sommes de jour, soyons sobres, vestus du hailecree
de foy et Charité, & de l'esperance de salut pour beaume,*

N 2

Tot

WTLEGGINGHE.

Oteen besluyt van dese Christelijcke Sinne-beelden stelle ic hier de dry hooft deuchde, *Fides, Spes, Caritas* geleydende den mensche met het sprec-woort *Sic itur ad astra*. Twele ic vander jeucht aen tot een *Symbolum* gebruyct hebbe, dese dry oft eene van die ons verlatende kunnen wy niet bestaen, ende mogen ooc van den anderen niet gescheyden worden tot inder eeuwicheyt, daer alsdan de hope wechgenomen word gelijc Paulus tot de Romeynē in't 8. c. 24. v. seyt. *vy syn in hope salich gevorden, maer de hope diemen siet en is geen hope: Want dat yemant siet vvaerom sal hy't oock hopen.* Soo lange wy doch op der aerden sijn moeten wy dese dry gelijckelijc aenkleven, volgende de woorden Pauli. 1. Tes. 5. Cap. 8. vers daer hy seyt vande borst-wapen des geloofs ende liefde ende den Helm der hope. Seggende mede tot de Corinth. 1. Brief 13. Cap. 2. vers. *Oft ick alle geloove hadde soo dat ick bergen versetten konde ende hadde de liefde niet, soo vvaer ick niet.* Ende tot den Rom. 5. Cap. 1. 2. vers. *vy dan gherecht vaerdicht synde wyt den geloove hebben vrede door onsen Heere Jesum Christum, door vvelcken vy oock de toeleydinge hebben, door het geloove tot dese genade daer vy in staen, ende verheughen in de hoope der eerlyckeydt Godes, Heb. 6. 19. vvelcke hope vy hebbē als eenen ancker der sielen, die vast ende seker is ende in gaet tot binnen bet gene dat binnen den voorhanc is.* Soo seyt oock Gregorius op Ezechielem neghentiende Sermoen.

Fides, Spes & Caritas sunt spiritualis edificij portæ.

'tGeloo-

'tGeloove, Hope en Liefde sijn de poorten van't Geestelijck gebou.

Ende Chriostomus op den Brief Pauli tot de Rom. Cap. 7. 12. Sermoen.

Virtus quasi manu ducit in vitam.

De deucht leyt ons in't leven als metter hand.

Soo seyt oock Paulus tot den Galaten. 5. Cap. 6. vers. *Het geloove door de liefde crachtich is.* Ende Heb. 11. Cap. 1. vers. *Het geloove is een versekerheyt der dinghen diemen hoopt ende een bevvyss der dinghen diemen niet en siet.* Soo bekeert u nu (seyt Oseas. 12. 6) Tot *urven God*, doet barmherticheyt en recht, ende hoopt gestadelijck op *urven God*. Heb. *Sonder ophouden gedachtich zijnde urves vverex des geloofs ende arbeys der liefden ende gedoochsaembeyts in de hope onses Heeren Iesu Christi voor Goden onsen Vader.*

Hier na volght een spel van sinnen over de dry hoofdeuchden, voor eenige jaren by my gestelt voor het wit Lavender tot Amsterdam *uyt levender ionste.*

